

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового контролю та аудиту

ЛЕСЬКІВ Тетяна Богданівна

АНАЛІЗ ТА АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА

спеціальність – 071 «Облік і оподаткування»
магістерська програма – Економічна експертиза та аудит бізнесу
освітній ступінь – магістр

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Черешнюк О. М.

Тернопіль-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Економічна сутність фінансової звітності вітчизняних підприємств та концепція її побудови і призначення	6
1.1 Фінансова звітність: економічна сутність, склад, призначення та нормативно-правове регулювання	6
1.2 Алгоритм складання фінансової звітності	15
1.3 Викривлення інформації в фінансовій звітності	22
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. Методика аналізу фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання	35
2.1 Місце звітності в управлінні фінансовими результатами підприємства	35
2.2 Фінансові результати й напрямки їх аналізу за показниками фінансової звітності	44
2.3 Аналіз фінансової звітності з метою визначення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності досліджуваного суб'єкта господарювання	51
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3. Методика аудиторської перевірки фінансової звітності вітчизняних підприємств	60
3.1 Організація аудиторської перевірки фінансової звітності	60
3.2 Методика аудиту фінансової звітності суб'єкта господарювання	66
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Достовірна та своєчасна інформація у сучасному світі є необхідною для прийняття управлінських рішень, джерелом визначення пріоритетності інвестування, ресурсом для ідентифікації ринкових позицій. Для її використання контрагентам необхідна правильна, точна, своєчасна та перевірена інформація. Саме таким джерелом є фінансова звітність, складена на основі бухгалтерських даних. В окреслених умовах особливої актуальності набуває аналіз та аудит фінансової звітності вітчизняних підприємств з метою надання необхідної кількості інформації зацікавленим сторонам.

В сучасних умовах ведення бізнесу досить актуальним є аналіз процесу формування фінансових результатів. Саме фінансові результати діяльності підприємства та їх динаміка визначають ефективність, характеризують результативність функціонування та визначають можливі перспективи функціонування суб'єкта.

Питання аудиту та аналізу фінансової звітності вітчизняних підприємств є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та іноземних вчених економістів, а саме у роботі проаналізовано праці М. І. Бондара, Ю. І. Вериги, В. М. Вовк, Н. Р. Домбровської, Ю. О. Кирдей, М. Р. Лучка, М. М. Орищенко, М. С. Пушкаря та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження процесу аналізу й аудиту фінансової звітності підприємств.

Для реалізації поставленої мети дослідження визначено наступні завдання:

- дослідити економічну сутність фінансової звітності, її склад та нормативно-правове регулювання її складання;
- узагальнити алгоритм складання фінансової звітності;
- сформувати перелік основних помилок та викривлень фінансової звітності вітчизняних підприємств;
- узагальнити методiku проведення аналізу фінансової звітності;

- провести аналіз ключових показників діяльності на основі фінансової звітності досліджуваного підприємства;
- дослідити організаційні моменти проведення аудиту фінансової звітності;
- узагальнити методику проведення аудиту фінансової звітності

Об'єктом дослідження є процес аналізу та аудиту фінансової звітності фермерського господарства «Фльонц».

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні, методичні та практичні засади аналізу й аудиту фінансової звітності суб'єкта господарювання

Методи дослідження. При проведенні дослідження використано загальнонаукові методи для формування економічної категорії «фінансова звітність», аналітичні методи порівняння, співставлення і коефіцієнтів використано для дослідження показників фінансової звітності; графічний метод застосовано для інтерпретації статистичних даних фінансових результатів підприємств України протягом останніх десяти років, індукції та дедукції для проведення аудиторської перевірки фінансової звітності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- сформовано склад та структуру фінансової звітності вітчизняних підприємств в залежності від їх розмірів;
- узагальнено алгоритм складання звітності;
- проаналізовано найтипівші помилки при складанні звітності та причини їх виникнення;
- представлено методику аналізу фінансової звітності та надано перелік ключових показників аналізу;
- проведено аналіз основних показників діяльності підприємства малого бізнесу та висловлено рекомендації щодо їх покращення;
- узагальнено організаційні моменти проведення аудиту фінансової звітності;

- розроблено рекомендації щодо проведення аудиту звітності та представлено програму її здійснення.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного дослідження у кваліфікаційній роботі придатні для їх практичного застосування при виборі методів аналізу й аудиту фінансової звітності.

Апробація результатів дипломної роботи. За результатами магістерської роботи опубліковано дві статті в збірнику наукових праць кафедри фінансового контролю та аудиту Західноукраїнського національного університету.

Обсяг і структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. Економічна сутність фінансової звітності вітчизняних підприємств та концепція її побудови і призначення

1.1. Фінансова звітність: економічна сутність, склад, призначення та нормативно-правове регулювання

Докорінні зміни національної економіки, направлені на піднесення ринкової економіки держави та появу нових видів господарських відносин між господарюючими суб'єктами беззаперечно створюють необхідність удосконалення інформаційного забезпечення з метою прийняття дієвих управлінських рішень, які ґрунтуються на системі облікової інформації. Вихід української економіки на світову арену економічних відносин за принципами партнерства зумовлює поглиблених досліджень теоретичного, методологічного та практичного характеру, спрямованих на забезпечення докорінного підвищення економічної ефективності. Вирішенню цих завдань значною мірою сприяє правильне вираження і вчасне одержання менеджерами й керівниками підприємства достовірної інформації, наданої фінансовою звітністю. Тому ці умови актуалізують дослідження сутності фінансової звітності та її складу і призначення.

На основі бухгалтерської облікової інформації приймаються управлінські рішення зовнішніх та внутрішніх користувачів. Його результатом є фінансова звітність, яка відображає стан та результати господарської діяльності підприємства.

Дослідження наукових джерел та нормативної літератури стосовно питання показав наявність різних поглядів на тлумачення фінансової звітності. Українські та зарубіжні автори неодноразово пов'язують його з різними, часом діаметрально протилежними поняттями, серед яких найпоширенішими є: елемент методу обліку, документ, система показників, облік, інформаційна модель підприємства, інформація, елементи інформаційного ресурсу підприємства й джерело управління його діяльністю.

Дослідження наукової літератури засвідчило бачення науковцями значення фінансової звітності як одного із важливих соціальних інститутів, який забезпечує функціонування економіки країни [58, с. 560]. Деякі дослідники обґрунтовують необхідність віднесення його до системи економічних знань [33, с. 24], принаймні вважають за необхідне розглянути спеціальну теорію звітності суб'єктів господарювання, яка б в інтересах різних користувачів забезпечувала формування прозорого інформаційного середовища, сприятливого для прийняття ними економічних рішень [51, с. 38].

«Фінансова звітність як оприлюднена система певної згрупованої інформації, яка складена за методикою та структурою згідно запитів багаторазових учасників ринкового середовища, а саме власників, інвесторів, кредиторів, контрагентів, сприяє розширенню інформаційного поля звітності. Такі вимоги до звітності контрагентів підприємства історично створюють підґрунтя для розробки методики складання звітних форм та навичок необхідних для їх реалізації» акцентує Т. Кучеренко й М. Чумаченко [76, с. 11].

У сучасних умовах гармонізації українського бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами важливим є питання співвідношення та взаємозв'язку фінансової звітності та методики проведення бухгалтерського обліку. До неодноковості тверджень спричинює трактування терміну «баланс» як метод бухгалтерського обліку та складова фінансова звітність. Проте усі обліковці розуміють значення балансу як рівності між двома частина. Проте у науковій літературі досліджуючи економічну сутність фінансової звітності доволі часто можна зустріти її ототожнення з балансом та ін.

Науковець В. Ф. Палий, зазначає що баланс є складовою звітності [50, с. 59]. Інші автори твердять, що відродження бухгалтерського обліку з елемента методу бухгалтерського обліку в набір форм і таблиць, складених з інформації, отриманої з різних видів бухгалтерського обліку, не було вчасно помічено і зрозуміло в теорії бухгалтерського обліку [72, с. 89].

Ряд українських вчених трактують баланс лише як узагальнення інформації на основі рівності сторін, тобто як одну складову методів бухгалтерського обліку. Такі судження виникають через ототожнення термінів звітність та баланс.

П. Я. Хомин вказує, що ці терміни омоніми один з яких є схемою подання інформації і не може [71, с. 14]. Окрім того, на думку автора, зведення звітності до рівня води елемента обліку є основною причиною відсутності ґрунтовних досліджень методології формування його показників, через що їхня взаємопов'язана система ще не сформована [20, с. 242].

Важливо також сформувати значення балансової рівності та методично забезпечити механізм її утворення [66, с. 58]. Як зазначає Н. М. Давиденко, «фінансова звітність повинна сприяти створенню розвиненої ринкової фінансової інфраструктури, нести функції інструменту зв'язку підприємства на ринку та їх комунікації» [25, с.6]

Також вчені-економісти вважають за доцільне розглядати фінансову звітність як сукупність інформаційних джерел на основі яких отримується інформація про ведення бізнесу та прибутковість діяльності. Такі інформація повинна бути чітко структурованою, уніфікованою, послідовною, взаємоузгодженою та не містити двозначних суджень.

Узагальнюючи твердження про фінансову звітність як економічну категорію можна зазначити, що склад звітності та її структура сформувалися на основі історичного узагальнення інформаційних запитів користувачів інформації. Звітні форми набули зручного табличного вигляду та відповідають на безліч запитання власників, інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених осіб точними та достовірними даними.

Згідно нормативного регулювання фінансова звітність в Україні за національними стандартами ведення обліку складається з 6 форм для усіх підприємств, та з 2 форм при спрощеному веденні обліку. Міжнародні стандарти передбачають дещо інші форми звітування. У таблиці 1.1

представлено склад та структуру фінансової звітності в залежності від розмірів підприємств та обраної системи ведення обліку.

Таблиця 1.1

Склад та структура фінансової звітності в Україні

Комплектація фінансової звітності згідно міжнародних та національних стандартів				
МСБО 1	МСФЗ для малих і середніх підприємств	НП(С)БО 1	НП(С)БО 25	НП(С)БО 25
Повна звітність	Фінансова звітність малого та мікропідприємства	Повна звітність	Фінансова звітність малого підприємства	Фінансова звітність мікропідприємства
Складають великі підприємства	Складають малі та мікропідприємства	Складають обов'язково середні підприємства, малі й мікропідприємства тільки за власним бажанням	Складають малі підприємства	Складають мікропідприємства
Звіт про фінансовий стан	Звіт про фінансовий стан	Баланс (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1	Баланс Форма № 1-м	Баланс Форма № 1-мс
Звіт про сукупний дохід (або Звіт про прибутки та збитки, Звіт про Звіт про інший сукупний дохід)	Звіт про сукупний дохід (або Звіт про прибутки та збитки, Звіт про Звіт про інший сукупний дохід)	Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) Форма № 2	Звіт про фінансові результати Форма № 2-м	Звіт про фінансові результати Форма № 2-мс
Звіт про рух грошових коштів	Звіт про рух грошових коштів	Звіт про рух грошових коштів Форма № 3	-	-
Звіт про власний капітал	Звіт про власний капітал	Звіт про власний капітал Форма № 4	-	-
Примітки (з деталізацією)	Примітки (з деталізацією)	Примітки до фінансової звітності	-	-
-	-	Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»	-	-

При складанні фінансової звітності підприємства не повинні заповнювати всі рядки фінансової звітності, а проставляють закреслення в тих рядках, де не було індикаторів. Підприємства можуть самостійно визначати склад статей, щодо яких розкривається інформація, проте самі додавати рядки звітності у стандартизованих формах не можна.

Фінансова звітність по суті спрямована на відображення фінансового стану, грошових потоків, сукупних результатів діяльності. Варто відзначити, що саме завдяки йому формується ділова репутація компанії. При цьому основою для висновків про гудвіл має бути інформація, що міститься в його фінансовій звітності та проаналізована сертифікованими дослідницькими (аналітичними) центрами, уповноваженими на проведення ринкових досліджень. Фінансова звітність у цьому має бути засобом набуття ділової репутації [9, с. 5].

Звітність суб'єктів господарювання становить завершальну сходинку облікової системи, яка підсумовує та систематизує інформацію про діяльність підприємства зокрема та на основі узагальнення – економіки загалом. Така інформація потрібна зацікавленим сторонам для прийняття рішень стосовно підприємства. Структура і склад звітності в Україні залежить, від розмірів підприємства, його облікової системи, зацікавлених сторін у інформації, нормативно-правового регулювання, штатного складу облікового персоналу та ін. Підприємства усіх форм власності складають статистичну, фінансову й податкову звітність.

Досліджуваним підприємством є фермерське господарство «Фльонц», яке здійснює вирощування зернових та олійних культур, виробництво продукцію та реалізує паливо. Фермерське господарство є суб'єктом господарювання, та воно може мати статус юридичної особи та створюватися лише громадянами України. Фермерське господарство є підприємницькою діяльністю з виробництва товарної сільськогосподарської продукції. Правові основи діяльності фермерських господарств викладені у ст. 1 профільного Закону «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973.

Фермерське господарство «Фльонц» існує в статусі юридичної особи, має статутний капітал та за своєю організаційно-правовою формою відповідає розмірам малого підприємства.

Для позиціонування бізнесу як мале підприємство необхідно врахувати нормативно-встановлені класифікаційні ознаки. Підприємства з балансовою вартістю активів до 4 млн євро вважаються малими, якщо також чистий дохід від реалізації продукції (проданих товарів чи наданих послуг) становить до 40 млн євро, водночас а середня кількість працівників встановлена до 50 осіб.

Фінансова звітність фермерського господарства подається юридичною особою в тому ж порядку, що й для інших підприємств та організацій. Це означає, що для фермерського господарства може бути: звичайна фінансова звітність, спрощена фінансова звітність або звітність мікропідприємств. Нормативно-правове регулювання ведення обліку й складання фінансової звітності вітчизняними суб'єктами господарювання наведено на рис. 1.1.

Вимоги про обов'язковість ведення обліку і складання звітності підприємствами	
	Господарський кодекс України (ст. 19, 71, 90, 145)
	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-X (ст. 11)
	Закон України «Про господарські товариства» від 25.06.1991 р. № 1251 XII зі змінами і доповненнями (ст.9)
	Закон України «Про державну статистику» від 19.09.1992 р. №2614 XII зі змінами і доповненнями (ст. 8)
	Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 р. № 2063 III (ст.11)
	Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 28.06.1999 р. № 746/98
	Указ Президента України «Про фермерське господарство» від 20.12.1991 р. № 2009 (ст.24)
	Національні стандарти бухгалтерського обліку
	Міжнародні стандарти фінансової звітності

Рис. 1.1. Нормативно-правове регулювання складання фінансової звітності в Україні

На рис. 1.2 відображено змістове наповнення фінансової звітності та вказано структуру організації процесу її формування.

Розкриття інформації для користувачів			
Формат процесу	Фінансове звітування за стандартами обліку та звітності		Інша корисна для користувачів інформація: 1. Відомості про взаємодію з основними контрагентами; 2. Статистика галузі; 3. Аналітичні звіти; 4. Прогнози; 5. Очікування; 6. Звіти про соціальну відповідальність і вплив на зовнішнє середовище.
	Складання фінансової звітності		
	Складання фінансових звітів	Примітки до фінансової звітності:	Інша слушна інформація, передбачена стандартами, не розкрита у фінансових звітах чи в Примітках.
	Звітні форми: 1. Звіт про фінансовий стан; 2. Звіт про сукупний дохід; 3. Звіт про рух грошових коштів; 4. Звіт про власний капітал.	1. Інформація про основу складання фінансових звітів; 2. Облікова політика; 3. Інформація згідно з вимогами стандартів; 4. Інша слушна інформація для розуміння фінансових звітів.	
Підтверджена аудитором інформація		Не підтверджена, орієнтовна інформація	
 Супинь регламентованості інформаційного масиву			
Формат змісту			

Рис. 1.2. Наповнення фінансової звітності на основі його процесного формування [27, с. 164]

Фінансова звітність відображає сукупну інформацію про активи, фінансові результати, витрати та доходи, власний капітал, зобов'язання і рух грошових коштів підприємства за певний період часу у валюті балансу. Усі форми звітності взаємопов'язані й становлять цілісну, систематичну та змістовну єдність. Тому фінансова звітність – це опис історії компанії, її фінансового становища й результатів діяльності, а також перспективи діяльності й можливості вдосконалення .

На основі отриманої інформації з фінансової звітності управлінський апарат може приймати ґрунтовні рішення для планування діяльності. Тому використовуючи інформацію зі звітності її варто класифікувати за різними ознаками. Класифікація інформації за різними ознаками подана на рис. 1.3.

Інформація зі звітності	
за часом	ретроспективна, поточна, перспективна
за характером	фінансова і нефінансова
за елементами	про активи, зобов'язання, власний капітал, доходи, витрати, фінансові результати (прибуток, збиток), грошові потоки
за формою подання	таблична; цифрова; текстова; графічна; комбінована;
за сталістю	відносно постійна (основні статутні й інші дані про підприємство, облікова політика); відносно змінна (про стан і результати діяльності, основні параметри, що характеризують діяльність підприємства)
за економічним змістом	про фінансово-майновий стан; фінансові результати діяльності; грошові потоки; перспективи розвитку підприємства
за нормативно-правовим регулюванням	згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»; МСФЗ; П(С)БО
за підставою розкриття	відповідно до нормативно-правових актів; рішення керівництва підприємства; інформаційних запитів користувачів
за видами діяльності	операційна, фінансова, інвестиційна діяльність
за звітною формою	у Звіті про фінансовий стан; Звіті про сукупний дохід; Звіті про рух грошових коштів; Звіті про власний капітал; Примітках до фінансової звітності; інших формах
за ступенем регламентації	регламентована, не регламентована

Рис. 1.3. Класифікація інформації отриманої з фінансової звітності

Зазвичай користувачі фінансової звітності поділяються по відношенню до компанії на внутрішніх і зовнішніх. Перші – це власники підприємства та вище керівництво, рада директорів, керівники всіх рівнів та різних сфер діяльності, керівники підрозділів, працівники. До другої групи відносяться інвестори, постачальники, кредитори, замовники, покупці, державні регулюючі та контрольні органи, профспілкові організації та громадськість. Між інтересами цих груп є значні відмінності [8, с. 153]. Для першої групи важливим здебільшого є минулий результат, тобто отриманий дохід. Друга група, навпаки, зацікавлена у перспективах діяльності бізнесу.

Кожен користувач фінансової звітності вбачає свої специфічні інтереси та цілі. Під інтересом контрагентів варто розглядати справжню причину дій,

яка може бути виражена алгоритм пошуку інформації у звітності суб'єкта господарювання. Загалом такі інтереси слід поділити на три напрями: особисті, організаційні, громадські.

У нинішніх ринкових перетвореннях якраз інформація неодноразово виступає регулятором людської діяльності. тому, враховуючи вищевикладене, варто зазначити, що фінансова звітність підприємств становить діалектичну єдність мотиву виникнення конфлікту інтересів учасників господарських відносин та засобів його врегулювання шляхом належної інформації. Як системний спосіб відображення оптимізованого поєднання інтересів суб'єктів господарювання, вона динамічно розвивається та видозмінюється внаслідок змін економічного середовища. Отже фінансова звітність є провідною економічною категорією, яка представляє сукупність інформації для різних контрагентів.

Це розширює понятійний апарат бухгалтерського обліку та дає змогу зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки між економічними явищами та процесами, діями суб'єктів господарювання, які опосередковані й значною мірою визначаються змістом фінансової звітності підприємств [27, с. 165].

Зазвичай користувачі фінансової звітності поділяються по відношенню до компанії на внутрішніх і зовнішніх. Перші – це власники підприємства та вище керівництво, рада директорів, керівники всіх рівнів та різних сфер діяльності, керівники підрозділів, працівники. до останніх належать інвестори, кредитори, постачальники, клієнти, покупці, державні регулятори, профспілки та громадськість. відмінність інформаційних інтересів зовнішніх користувачів може бути представлена двома ієрархічними кроками: вертикальним і горизонтальним [27, с. 153]. Користувачі першого мають опосередковане відношення до діяльності підприємства, а другі – безпосередньо взаємодіють з ним.

Кожен із суб'єктів фінансової звітності має свої специфічні інтереси та цілі. Під інтересом суб'єктів фінансової звітності слід розуміти реальну причину соціально-економічних дій, яка може бути виражена через механізм

фінансової звітності. Загалом такі інтереси слід поділити на три групи: особисті, громадські, організаційні.

Хід взаємоузгодження економічних інтересів виражених у фінансовій звітності повинен бути законодавчо врегульований та не містити двозначних трактувань. Адже від розуміння терміну та його класифікації залежить його змістове наповнення, а в розумінні обліку – його склад за елементами. Тому важливо для підприємств кожної групи звітування сформувавши єдину узгоджену методику отримання звітності.

1.2. Алгоритм складання фінансової звітності

У сучасній ринковій економіці все більше внутрішніх і зовнішніх користувачів потребують достовірної та повної інформації стосовно фінансового стану підприємств. У цьому випадку попит на фінансову інформацію досить зріс.

У цьому контексті визначається роль фінансової звітності підприємства як основного джерела інформації про майновий і фінансовий стан підприємства, а також результати його виробничо-господарської діяльності за звітний період.

На думку Г. П. Голубничої, фінансова звітність становить ключове джерело забезпечення інформацією менеджменту підприємством, а також служить забезпеченням для управління основними господарськими процесами і даними [22, с. 32].

Тому саме дослідження, виявлення і аналіз організації складання, подання та публікації фінансової звітності забезпечують шляхи уніфікації вихідної інформації.

Визначення терміну фінансової звітності встановлено в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», і в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні

вимоги до фінансової звітності». Згідно цих законодавчих та нормативних документів фінансова звітність відображає інформацію про отримані результати діяльності суб'єкта господарювання, фінансові можливості підприємства, стан зобов'язань, грошових коштів, капіталу, за час визначений звітним періодом [42].

Загальноприйнятою метою складання фінансової звітності – це надання зацікавленим сторонам правдивої, повної й неупередженої інформації стосовно фінансового стану, руху грошових коштів та повних даних про результати діяльності.

Уся звітність підприємства є стандартизованою, її форми розроблені та обов'язкові до застосування. Як зазначила Л. Г. Ловінська, згідно діючих нормативних та законодавчих актів звітність підприємства має подаватися вчасно, їх структура чітко відповідати підходу визначених критеріїв і розумінь понять. Таким чином, в результаті застосування всіма організаціями однакових правил, звітність є зрозумілою для читання, її можна легко співставляти, порівнювати як між двома підприємствами так і в межах одного, але за різні періоди. Такий підхід характеризує її доцільність та підкреслює ефективність складання. Також важливо зазначити, що квартальна звітність складається як підсумок роботи підприємства, а річна є результатом узагальнення інформації за періоди та фактично проведених перевірок та інвентаризації [64, с. 85].

Процес складання й подання річної фінансової звітності містить декілька етапів. Перш за все, необхідно звірити повноту віддзеркалення в бухгалтерському обліку господарських операцій, підтверджених відповідними документами, і заповнити рахунки; звірити розподіл доходів та витрат між поточним та минулим звітними періодами; вивіряти стан розрахунків із кредиторами та дебіторами підприємства, а також розрахунки з фінансовими й податковими органами, а за необхідністю скоригувати його; встановити розмір валових доходів та валових витрат і списати належні суми на фінансові результати й провести закриття рахунків і звітного періоду;

відобразити чистий прибуток (збиток) та їх розподіл або погашення [64, с. 128].

Здебільшого, найбільш трудоемним є складання балансу підприємства. Таким чином, доцільніше розпочати організаційну підготовку до проведення інвентаризації, а також виявити зміни та доповнення до нормативно-правових документів та законодавчих актів у жовтні, проведення інвентаризації – листопад – грудень, переоцінку оборотних та необоротних активів, проведення інвентаризації – листопад – грудень. Якщо провівши попередню інвентаризацію не виявлено значних порушень і застосовуються усі діючі правила обліку, то можна вважати, що при незмінності персоналу та програмного забезпечення інформації до завершення періоду не зазнаватиме значних викривлень і помилок.

Перевірка відповідності витрат й доходів підприємства, закінчення перевірки інформації синтетичного і аналітичного обліку – у грудні, а складання та узгодженості форм фінансової звітності – у січні наступного за звітним роком.

Після проведення досліджень за науковими працями та статтями з'ясувалося, що провідні вчені України містять різні думки стосовно правильності організації складання звітності. Вітчизняний науковець та практик М. І. Боднар виокремлює одинадять етапів які найбільш повно охоплюють всі ключові елементи складання звітності [28, с. 71].

Кожен етап повинен проходити послідовно в певному порядку. Це зумовлено тим, що на всіх етапах складання фінансової звітності уповноважені особи бухгалтерії можуть виявити певні помилки й невідповідності, які в фінальному підсумку позначитимуться на фінансовій звітності і можуть вплинути на викривлення інформації. Такі факти можуть вплинути на прийняття рішень внутрішніми й зовнішніми користувачами.

Тому на кожному з етапів складання звітності обліковий колектив зобов'язаний працювати згідно певного алгоритму. У випадку виявлення помилок або неточностей у зворотному порядку уповноважена особа може

повернутись на нижчий етап та знайти причину порушень. Розробка чіткого плану складання звітності дозволяє уникнути порушень та створити систему контролю за її складанням.

Послдовність узагальнення, складання та подання фінансової звітності представлений на рис.1.4.

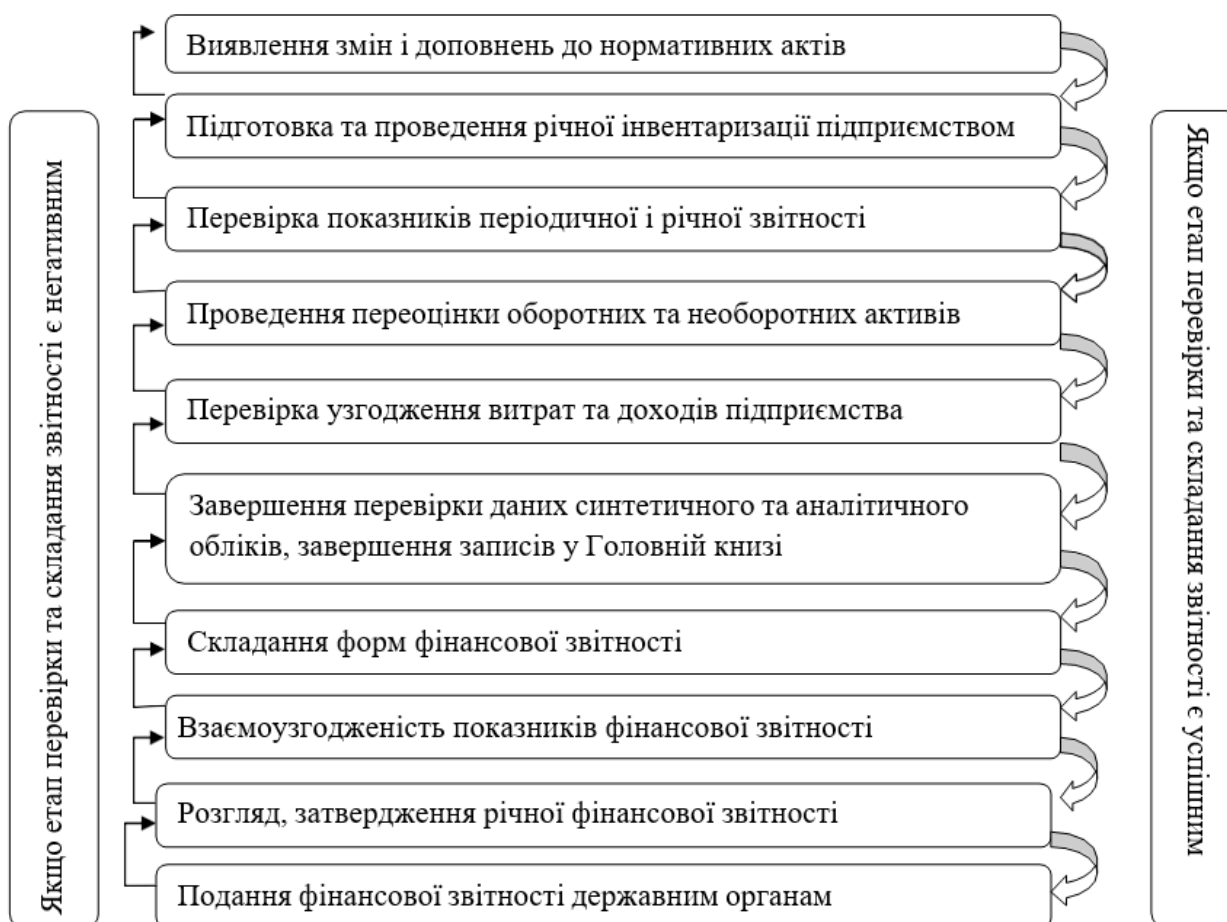

Рис. 1.4. Послідовність етапів підготовки, складання та подання фінансової звітності

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначено, що звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна звітність формується щоквартально на основі принципу підсумку даних за період від початку року [56].

Відповідно Порядку подання фінансової звітності перед її складанням необхідно провести інвентаризацію активів та зобов'язань. Проведення інвентаризації відбувається згідно наказу керівника підприємства, а проводить її інвентаризаційна комісія. Склад інвентаризаційної комісії

вказується в Наказі. Зазвичай до неї входять керівник підрозділу, головний бухгалтер та керівник підприємства. Найбільш зручними датами проведення інвентаризації є перше число місяця, бо в обліковій програмі закритий місяць, а інформація про запаси є сформованою та найбільш достовірною.

У процесі інвентаризації, що проходить шляхом обов'язкового розрахунку, зважування та вимірювання, визначають фактичну наявність матеріальних цінностей та їх відповідність обліковим документам.

Підприємства визначають осіб, відповідальних за звітність, конкретні строки завершення підготовки та затвердження інформації (у строки, встановлені нормативно-правовими актами України), подання за призначенням та оформляють внутрішній нормативний документ (окремий наказ, інструкцію або розділ про звітність або в Наказі про облікову політику).

Внутрішнє положення про організацію підготовки та подання звітності за призначенням готується для затвердження, як правило, головним бухгалтером за участю інших функціональних підрозділів. Деталі видів робіт та етапів звітності відображаються в графіках облікових робіт.

Зовнішні фінансові звіти підлягають обов'язковим формальним, арифметичним та ревізійним перевіркам. Методом арифметичної перевірки відбувається підрахунок номенклатурних одиниць.

Таким чином, складання та подання усіх форм річної фінансової звітності має розроблені загальноприйняті етапи. У останній день звітного періоду закривається інформація та формуються підсумки. Таким чином, відповідні суми списуються на фінансові результати, а рахунки закриваються.

Послідовність етапів складання фінансової звітності вітчизняними підприємствами подано на рис. 1.5. Таким чином проведено розподіл отриманої інформації з системи обліку від первинної документації до її послідовного узагальнення, проілюстровано поетапно процедури формування звітності та отриманий результат у звітних формах на основі застосування Національних положень стандартів бухгалтерського обліку.

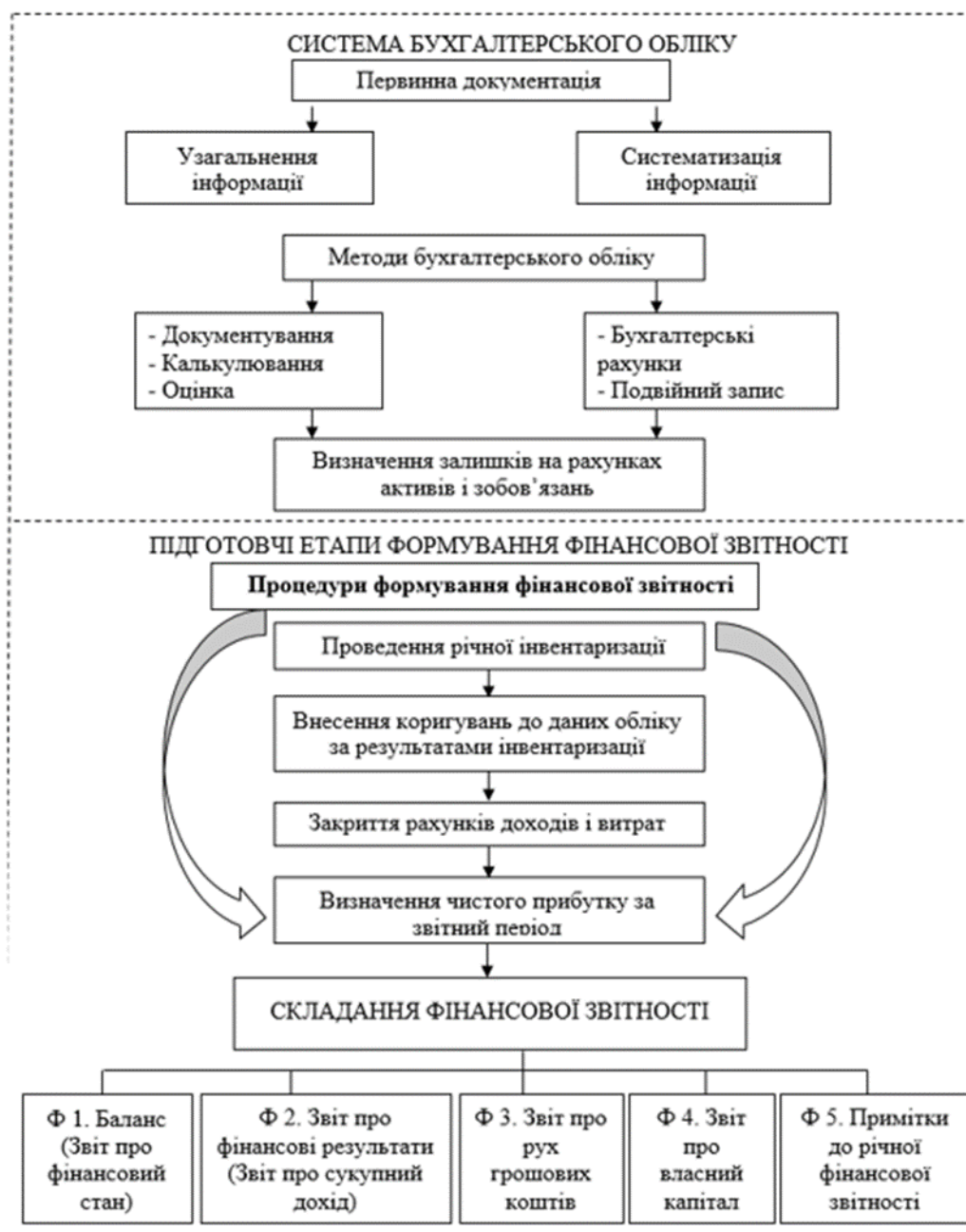

Рис. 1.5. Етапи складання фінансової звітності і перелік рекомендованих процедур

Слід зазначити, що аналіз і затвердження річної фінансової звітності є різним для усіх типів підприємств. Це пов'язано з різними видами власності та організаційною структурою підприємств, складом та структурою звітності, нормативно-правовим регулюванням звітності та іншими особливостями.

У таблиці 1.2 наведено перелік осіб, які розглядають та затверджують фінансову звітність господарюючого суб'єкта.

Розгляд і затвердження річної фінансової звітності [31]

Типи підприємств	Хто розглядає і затверджує звітність
Акціонерні товариства (включаючи дочірні)	Звітність розглядається правлінням акціонерного товариства та затверджується загальними зборами акціонерів товариства
Державні підприємства	Розглядається загальними зборами трудового колективу й затверджуються вищим органом управління
Сільськогосподарські підприємства	Аналізуються та затверджуються загальними зборами (зборами повноважених) членів чи пайовиків
Товариства з обмеженою відповідальністю (включаючи дочірні)	Розгляд і затвердження річної звітності здійснюють збори учасників (засновників) цього товариства
Спільні підприємства	Розглядає та затверджує рада засновників
Приватні підприємства	Розглядає та затверджує власник (засновник)

Умови подання фінансової звітності підприємства сформовані постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності». Проте терміни та умови подання значно різні згідно національних та міжнародних стандартів.

Серед основних отримувачів фінансової та іншої звітності підприємства підприємства є засновники, акціонери, контролюючі органи, органи статистики та інші одержувачі.

Саме організація складання, складання й подання фінансової звітності є завершальним етапом облікового процесу. Правильно подана фінансова звітність представить корисну інформацію внутрішнім і зовнішнім користувачам з метою прийняття відповідних управлінських та інших рішень. Розробка єдиного алгоритму складання звітності на підприємстві дозволить повернутися на попередній етап при необхідності вдосконалення інформації та уникнення викривлень у фінансових звітах.

1.3. Викривлення інформації в фінансовій звітності

Недостовірність у фінансовій звітності може бути обумовлена перш за все помилками та навмисними вчинками осіб, на яких покладена відповідальність за складання. Визначення причин викривлення та підстав для їх виникнення є запорукою вдалого коректування помилок й запобігання їх виникненню в подальшій роботі. Дослідження сучасних науковців фінансової і податкової звітності свідчать про виникнення тенденції до зниження якісних характеристик фінансової інформації.

Першопричиною ненадійного інформаційного ресурсу у наявній звітності є інформація з помилками або спеціально спотвореними даними. Важливим є дослідження сутності помилки та спотворення фінансової інформації.

На думку Б. Нідлса і Х. Андерсена, помилка — це невідповідність між розрахунковим значенням, отриманим шляхом спостереження або вимірювання, й правдивим, фактичним чи методично правильним значенням. Тому для встановлення помилки необхідно довести щонайменше дві складові:

1) отримати із звітності показане значення (яке може бути нормою, істиною або теоретично правильним значенням);

2) встановити наявність відмінностей поміж отриманими даними на основі аналізу чи аудиту й заданими значеннями в показниках звітності [48].

Таким чином, помилку неможливо визначити, якщо не існують чіткі правила щодо формування інформації або їх можна трактувати двояко.

Спотворення в тлумачному словнику в Інтернет-ресурсах розуміється як зміна, що спотворює щось, зміна, помилка, вульгаризація, деформація. Таким чином, якщо в інтерпретації помилки є контекст збігу, спотворення означає, що виробник інформації (наприклад, розробник) знає справжній стан справ, але дозволяє цій інформації змінюватися через передумови відхилення від правди.

Вперше теорія викривлень в бухгалтерському обліку виникла у досить формалізованому вигляді ще на початку 40-х роках ХХ століття. У зв'язку з появою доктрини «правдивого та справедливого погляду». Проте питання достовірності й реальності інформації у звітності була актуальною в усі часи подвійного запису. Ще в 1925 році професор Дж. Ф. Шер у своїй книзі «Бухгалтерський облік і баланс», у розділі «Завуальювання балансу», відзначав необхідність «...висвітлити таємниці балансових майстрів, які поставили перед собою завдання, безумовно, за різноманітних причин, щоб у кращому чи гіршому світлі представити положення, стан і розмір активів підприємства. і рентабельність останніх» [77].

З метою розуміння сутності викривлень бухгалтерської інформації для формування в майбутньому фінансової й податкової звітності національне законодавство створює передумову до її недопущення, розробивши ряд нормативних актів з метою попередження. Відтак, про помилки, викривлення та неточності у звітності міститься інформація у Податковому кодексі України, НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» та Міжнародний стандарт аудиту 450 «Оцінка викривлень, виявлених під час аудиту».

Порівнюючи нормативно-правові документи можна зробити висновок, що у всіх цих документах відсутня єдність в категоріальному апараті ознак та умов визнання недостовірною фінансову й податкову звітність.

Найбільш близьке до загальнокультурного (лінгвістичного) та суттєвого розуміння викривлень розглядається в Міжнародному стандарті аудиту 450 «Оцінка викривлень, виявлених під час аудиту», який має на меті отримати бухгалтерська робота – для формування звітності, що містить чи не містить викривлення [65, с. 456].

Таким чином, Н. В. Скрипник, М. Є. Скрипник та С. В. Рилєєв прокласифікували викривлення інформації у бухгалтерському обліку (табл. 1.3)

Класифікація викривлень інформації у бухгалтерському обліку та звітності

Класифікаційна ознака	Види викривлень
1. За характером (умисність)	<ul style="list-style-type: none"> • помилки (ненавмисні) • «пряме» викривлення • маніпулювання інформацією
2. За впливом на достовірність звітності	<ul style="list-style-type: none"> • суттєві • несуттєві
3. За передумовами викривлень	<ul style="list-style-type: none"> • виникнення та існування • повнота • порушення прав та зобов'язань • оцінка та розподіл • подання та розкриття
4. За періодом виявлення (виправлення)	<ul style="list-style-type: none"> • виявлення до подання звітності • виявлення після подання, але до затвердження звітності • виявлення після затвердження звітності

При недобросовісних діях, що спричиняють викривлення в обліку та звітності, виділяють два основних шляхи: «пряме» спотворення, яке полягає у відображенні уявних чи неіснуючих об'єктів обліку або у вирахуванні з системи обліку певних фактів господарське життя та інші об'єкти, наявність яких не дозволяє досягти протиправних цілей порушником, а також дії «на межі» закону, тобто використання неточностей, суперечностей нормативних вимог для формування «зручних» показників. Можна стверджувати, що здебільшого фальсифікація звітів не має точного та єдиновекторного трактування. З точки зору впливу на правдивість звітності, можна виділити значні та незначні помилки (спотворень в результаті недобросовісних дій).

Найточніше визначення суттєвого викривлення наведено в МСА 320 «Суттєвість у плануванні та проведенні аудиту»: судження про суттєвість приймаються з врахуванням обтяжуючих обставин та є залежними від розміру чи характеру спотворення або їх комбінації; проте твердження щодо питань, які є суттєвими стосовно користувачів фінансової звітності, ґрунтуються на розумінні загальних потреб користувачів у фінансовій інформації як групи. Проте для окремих користувачів з специфічними інтересами інформація може містити елементи викривлення чи спотворення, за рахунок специфічного кола

досліджуваних питань [5]. Зазначений міжнародний стандарт аудиту дає представлене визначення з метою використання суттєвості як критерію якості зовнішнього аудиту, а не для цілей впровадження цього критерію в облікову діяльність суб'єкта господарювання.

Однак, вітчизняне законодавство представлене у П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» не містить визначення поняття суттєвості помилок, нехтуючи необхідністю визначення цього терміну та методів його встановлення. Тому можливість послідовного застосування цього стандарту бухгалтерського обліку може бути реалізована лише для обчислення суттєвості у обліковій політиці суб'єкта господарювання. Щодо того ж п.п. 2.20 Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства № 635 та п. 3 розд. III НП (С) БО 1, лише вагомі дані можуть впливати на прийняття рішення користувачів фінансової звітності [7].

У свою чергу, суттєвість облікової інформації може визначатися кількісними та якісним критеріями. Ці критерії узагалі формуються відповідними НП(С)БО чи МСФЗ, та управлінським апаратом підприємства. Вибрані параметри суттєвості зазначаються в наказі про облікову політику, якщо вони не суперечать нормам закону[7].

Отже, суттєвість визначається як істотна бухгалтерська помилка, яка вписується у встановлені на підприємстві розміри неточностей. У НП(С)БО 6, в залежності від періоду виявлення, передбачаються різні процедури виправлення помилок й представлення їх у фінансовій звітності:

- помилки у поточному році (такі помилки допущені і виявлені в поточному звітному періоді або році до моменту їх завершення можуть бути виправлені та не вплинуть на фінансову звітність загалом);
- помилки допущені у минулих роках (такі помилки допущені під час складання фінансової звітності протягом попередніх років, але виявлені в поточному році тягнуть за собою виправлення та подання уточненої звітності до контролюючих органів та зміну податкового навантаження).

Для проміжків часу, обмежених цими датами, слід визначити такі класифікаційні групи, а саме викривлення, які виявлені до дати подання (підписання) звітності; виявлені після дати подання звітності, але в межах чинних строків подання звітності (подається уточнююча звітність); викривлення, які виявлені у наступних звітних періодах.

Також вагомим аспектом виявлення викривлень є формування причин їх виникнення в бухгалтерському та податковому обліку. Якщо виникнення помилок є випадковим, то причини навмисних викривлень набагато різноманітніші. Засновником «теорії мотивів» щодо фальсифікації фінансової звітності був американський криміналіст Дональд Крессі. Саме він в 1951 р. представив свою наукову роботу в графічній формі – «трикутник шахрайства Крессі» (рис. 1.6).

Згідно з теорією, у шахрайських діях є три обов'язкові фактори: здатність вчинити злочин, тиск обставин, які важко оминати та самовиправдання (або раціональне пояснення) [63].

Рис. 1.6. Трикутник шахрайства за теорією Крессі

Основним фактором фальсифікації є можливість вчинення шахрайства з подальшим його приховуванням, уникаючи подальшого покарання. Відповідно, для його виявлення необхідно створити такі засоби контролю, що перетворять неминучим визначення навмисних дій та неминуче покарання.

Обставини можуть бути фінансовими (наприклад, неможливість залучити інвестиції чи уникнути банкрутства при наданні достовірної інформації щодо фінансового стану підприємства), юридичними (наприклад, пов'язані з ризиком судового розгляду та навіть кримінального переслідування відповідальних за бухгалтерський облік та звітність), пов'язані із залежністю оплати праці вищого керівництва в залежності від ефективності роботи (у такому очікуванні показники зумисно збільшуються) тощо. Тиск негативних факторів зовнішнього середовища в кризових ситуаціях спостерігається для більшості компаній, проте це не є приводом для підготовки недостовірних фінансових звітів, які можуть вплинути на прийняття користувача адекватних управлінських рішень.

Елемент самовиправдання реалізується шляхом «розмивання меж» відповідальності, неусвідомлення негативних наслідків недобросовісності та можливих збитків, недотримання компанією пріоритетів етичної поведінки і дотримання нормативних актів.

Щоб визначити, як навмисно спотворити фінансову звітність, доцільно розглянути МСА 240 «Відповідальність аудитора за шахрайство під час аудиту фінансової звітності». Відхилення у фінансовій звітності спричинюються шахрайством або помилкою. Вони відрізняються умислом або ненавмисністю основної дії, яка спотворює фінансові звіти. Шахрайство за своєю суттю є ширшим юридичним поняттям, для застосування МСА аудитор вважає шахрайство, яке спричиняє суттєві невідповідності у фінансовій звітності. Аудитор стикається з двома типами зумисних викривлень, а саме викривлення в результаті шахрайства у фінансовій звітності та викривлення в результаті незаконного привласнення активів [5].

Недостатній внутрішній контроль є передумовою для помилок і ще більш несправедливих дій. Неефективність деяких засобів контролю на процес формування звітності підприємства представлені в таблиці 1.4.

У лівій частині таблиці представлені фактори та передумови викривлення в бухгалтерському обліку.

Сутність викривлень облікової інформації [65, с. 459]

Викривлення сальдо по рахунках		Викривлення груп однотипних операцій (оборотів) за рахунками	
передумова формування недостовірної інформації	засіб контролю, неефективність якого дає можливість неналежного застосування передумови	передумова формування недостовірної інформації	засіб контролю, неефективність якого дає можливість неналежного застосування передумови
Існування	«Формальна» інвентаризація Несистематична (неповна) звірка розрахунків	Виникнення	Відображення уявних і вдаваних об'єктів обліку в обхід правил санкціонування, документування, розподілу повноважень
Права і зобов'язання	Укладання договорів без належної оцінки контрагента Неналежна юридична робота щодо спірних операцій та активів	Повнота	Відсутність фізичних засобів контролю над істотними фактами (надходженням виручки, оприбуткуванням запасів тощо)
Повнота	Застосування «ручних» проводок поряд з «автоматизованими» Внесення несанкціонованих змін до БД	Точність	Відсутність засобів вимірювання і/або розподілу повноважень під час вартісної оцінки фактів господарського життя (наприклад, під час ціноутворення, визначення нестач тощо)
Оцінка	Відсутність чіткого порядку оцінки окремих активів і зобов'язань в обліковій політиці Непроведення тестів на знецінення активів і дебіторської заборгованості Ігнорування необхідності визнання майбутніх витрат (наприклад, оціночних зобов'язань)	Часова визначеність	Відсутність контролю коректності закриття угоди, періоду, регламентних операцій
Розподіл	Відсутність контролю над визнанням об'єктів обліку (активів, капіталу, зобов'язань): – оборотних /необоротних активів; – довгострокових/ короткострокових розрахунків і зобов'язань; – фінансових/ нефінансових активів	Класифікація	Відсутність контролю над визнанням об'єктів обліку: – доходів, витрат (по звичайних видах діяльності/інших); – грошових потоків (за поточною/ інвестиційною/ фінансовою діяльністю); – угод

Недоліки систем внутрішнього контролю, які спричиняють викривлення у фінансовій звітності балансу та поясненнях з детальною інформацією про активи, власний капітал та зобов'язання. Праворуч – фактори та передумови спотворення звітності коштів та пояснення з їх деталізації.

Проведення аудиту – це діяльність з представлення неупереджених та об'єктивних гарантій та консультацій, спрямованих на покращення діяльності компанії. Аудит дозволяє підприємству досягнути поставлених цілей, оперуючи системним і послідовним підходом стосовно оцінки й підвищення ефективності прийняття управлінських процесів [29, с. 43].

Під час аудиту аудитори зобов'язані визначити частину з них, яка призвела до викривлення інформації. Відхилення у фінансовій звітності можуть бути значними або незначними, навмисними та ненавмисними. Істотними відхиленнями вважається значне відхилення інформації або її відсутність, що можуть позначитись на економічних рішеннях користувачів. Суттєвість залежатиме від розміру показника або оцінки помилки за певних обставин, відсутності чи спотворення змісту інформації. Концепція суттєвості в аудиті дозволяє аудитору не проводити суцільну перевірку підприємства або всіх його звітів до найближчого підрозділу [30, с. 205].

Відповідно до МСА 240 «Відповідальність аудитора за шахрайство під час аудиту фінансової звітності», помилку вважають ненавмисне викривлення фінансової інформації за результатами арифметичних або логічних помилок у рахунках і розрахунках, недбалості в обліку, викривлення бізнес-фактів, діяльності, наявності майна, вимоги та зобов'язання та неналежне відображення облікових записів.

Шахрайством є зумисно неправильне відображення й представлення даних обліку та їх узагальнення у звітності посадовими особами та управлінським підприємства. Воно полягає в маніпуляціях за рахунками та підробці первинних документів, облікових регістрів та звітності, умисно неправильній оцінці майна та способів їх списання, навмисному упущенні чи приховуванні результатів обліку чи документів, незаконному отриманні особистого майна грошових і матеріальних цінностей. , недоречний запис [23, с. 24].

На рис. 1.7 наведено результати дослідження впливу облікових викривлень на основні показники фінансової звітності з точки зору мети їх виконання та спричинення зміни рішень користувачів інформації.

За фінансову звітність та запобігання і виявлення шахрайських дій відповідальність несе керівництво суб'єкта господарювання [39, с. 806]. Імовірність шахрайства значно знижується, якщо кожен співробітник компанії знає, хто за яку частину роботи зобов'язаний виконувати згідно посадових

інструкцій. В такому випадку легше відстежити долю відсутніх сум і набагато важче безкарно здійснити розтрату чи крадіжку.

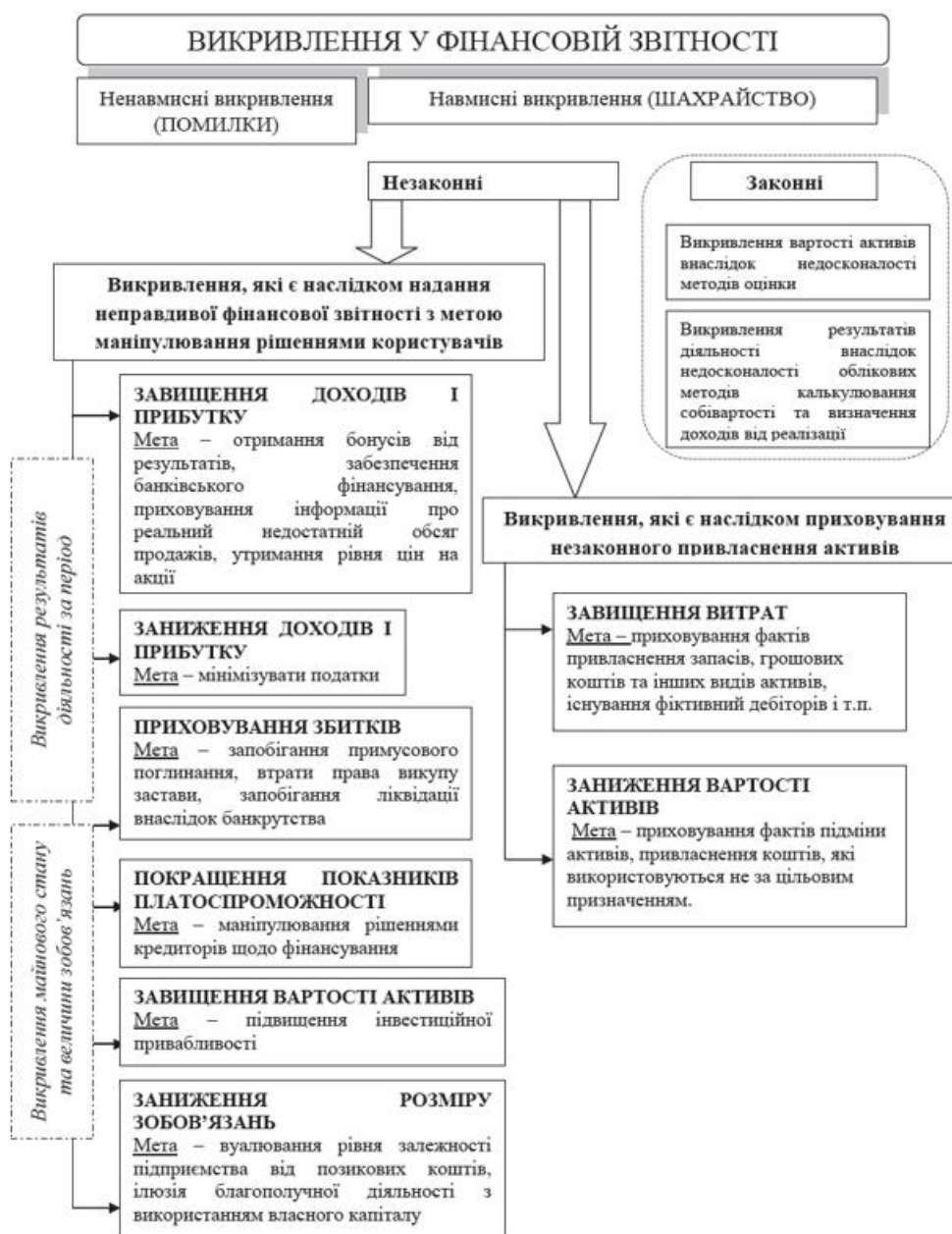

Рис. 1.7. Вплив облікових викривлень на фінансову звітність та цілі їх реалізації [74]

Отже, під час кожної перевірки аудитор повинен:

- ✓ володіти інформацією про кожен компонент внутрішнього контролю достатньо для планування аудиту. Це включає як розуміння відповідних заходів контролю, так і визначення способу їх застосування;
- ✓ оцінити всі можливі ризики, які пов'язані з системою контролю;

- ✓ окремо оцінювати ризики, що виникають із звітності у фінансовій звітності, яка охоплює ризики за рахунками, класи операцій та компоненти розкриття інформації;
- ✓ визначити характер, обсяг і терміни перевірки по суті, виходячи з розуміння внутрішнього контролю та оціненого рівня ризику системи контролю;
- ✓ простежити, як застосовуються сучасні інформаційних технологій та неавтоматизований облік, який може вплинути на реалізацію контролю [29, с. 43].

Також, аудитору потрібно розробити аудиторські процедури, щоб забезпечити обґрунтовану впевненість у тому, що викривлення є наслідком шахрайства або помилки і є суттєвим для фінансової звітності в цілому.

Відповідно до МСА 200, згідно мети і загальних принципів дослідження фінансової звітності, аудитор повинен планувати та проводити перевірку зважаючи на професійний скептицизм. Якщо аудитор вважає, що зазначене шахрайство або помилка мають суттєвий вплив на показники фінансової звітності, тоді необхідно виконати певні модифіковані чи додаткові процедури. Їх обсяг залежить від судження аудитора щодо:

- вид шахрайства або помилки;
- їх ймовірності;
- ймовірність того, що певний вид шахрайства чи помилки матиме значний вплив на показники фінансової звітності.

Якщо результати змінених або додаткових процедур не розвіяли підозри стосовно виникнення шахрайських дій або помилки, аудитору потрібно обговорити ці питання з управлінським апаратом та проаналізувати, чи були вони належним чином відображені або виправлені у фінансовій звітності.

Аудитор несе відповідальність за виявлення та виправдання шахрайства чи помилки. Відповідальність за шахрайство або помилку покладається на винуватців та керівництва підприємства [5]. Під час аудиту аудитор спрямовує

перевірку на можливі відхилення в обліковій інформації, що істотно вплинуть на правильність звітних показників. Такими першопричинами виникнення помилок або неточностей є:

- неналежне ведення обліку;
- фіктивність облікової інформації;
- брак дозволу на здійснення господарської операції;
- неправильне введення інформації до певного звітного періоду, несвоєчасні операції;
- арифметична неточність [61, с.192].

Виявивши під час аудиту помилки та факти шахрайства, аудитор відповідно до п. 56-68 МСА 240 «Відповідальність аудитора за шахрайство під час аудиту фінансової звітності» [39, с. 807], має зробити такі повідомлення:

- керівництво підприємства, навіть якщо воно припускає, що помилки або факти шахрайських дій незначні та не впливатимуть загалом на інформацію звітності;
- користувачів аудиторського висновку, аудитор повинен кваліфікувати та розкрити усі помилки й факти виявленого шахрайства та відповідно до рівня їх суттєвості сформулювати аудиторський висновок;
- повідомлення в інші дотичні установи. Аудитору не обов'язково повідомляти про порушення, виявлені кимось, крім керівника (засновників) товариства. Він не має повноважень розсекречувати інформацію або надавати будь-які документи третім особам або фізичним особам.

Для виявлення шахрайства під час аудиторської перевірки доцільно застосовувати певні універсальні правила, які вимагають від аудитора виявлення причин відхилень, незважаючи на статус та посаду імовірного порушника; не вважати, що шахрайство на цьому підприємстві неможливе; нести особисту відповідальність за порушення скоєні персоналом підприємства; посилювати контроль, щоб зменшити ризик у разі виявлення

потенційних проблем; проводити паралель між існуючими ризикаваними ситуаціями та імовірнісним виявленням помилок [24, с. 73].

Доцільно відмітити, у багатьох випадках викривлення фінансової звітності проводиться внаслідок недосконалості існуючих методів оцінки та ведення обліку, а не з метою отримання економічних вигод або під тиском майбутніх користувачів фінансової інформації. Такий підхід до наявної ситуації актуалізує необхідність проведення детального дослідження фінансової звітності аудиторськими методами та проведення комплексного аналізу з метою отримання достовірної інформації про тенденції розвитку підприємства та їх відповідність стратегічним цілям.

Висновки до розділу 1

Фінансова звітність вітчизняних підприємств є надійним та достовірним джерелом інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, адже її склад, зміст та структура є чітко регламентованою на законодавчому вітчизняному та міжнародних рівнях. Українські підприємства в залежності від особливостей ведення діяльності можуть складати звітність за національними та міжнародними стандартами. Також на склад та структуру звітності впливають розмір підприємства. Це обумовлено тим, що контрагенти великих підприємств, малих та середніх мають різні інформаційні потреби. На основі класифікації інформації отриманої із звітності вони приймають важливі рішення.

Для отримання повної та достовірної інформації про діяльність бізнесу необхідно дотримуватися чіткої послідовності та визначеного алгоритму дій з метою отримання правдивої та співставної інформації. Це, перш за все, необхідно для правильного трактування показників звітності, їх прозорості та відсутності неправдивої інформації. На якість фінансової звітності впливають особливості ведення обліку, компетентність персоналу, галузеві особливості та інші.

Недостовірність у фінансовій звітності може бути обумовлена, перш за все, помилками та навмисними вчинками осіб, на яких покладена відповідальних за її складання. Шахрайство у фінансовій звітності є негативним явищем, а його наявність не обмежується окремим етапом розвитку ринку, й плавно трансформується, прибираючи нові форм та види. Скорочення випадків шахрайства в фінансовій звітності можна досягнути шляхом додатково залучення внутрішніх та зовнішніх аудиторів з метою виявлення та попередження помилкових дій. Визначення причин викривлення та підстав для їх виникнення є запорукою усунення неточностей, недопущення їх повторного виникнення та відповідно попередження штрафних дій зі сторони контролюючих органів.

РОЗДІЛ 2. Методика аналізу фінансової звітності вітчизняних суб'єктів господарювання

2.1. Місце звітності в управлінні фінансовими результатами підприємства

Фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання є ключовими критеріями ефективності, визначають його потенціал, а їх позитивне чи негативне значення, тобто отриманий прибуток або збиток є основними показники, які враховуються при прийнятті рішень постачальниками кредитором, інвестором, постачальниками та іншими зацікавленими особами. При веденні бізнесу підприємство доволі часто на перший погляд не може визначити істинну причину недоотримання прибутку або спрогнозувати фінансові результати. У цьому випадку одним з найдивніших методів отримання достовірної інформації є аналіз звітності шляхом дослідження показників нефінансової та фінансової інформації, у тому числі лімітів обсягів різних форм капіталу за кілька років, які беруть участь у формуванні фінансового результату. Організаційні й методичні підходи стосовно прогнозування фінансових результатів, засновані на комплексному аналізі фінансової, нефінансової та внутрішньої звітності, на основі якої приймаються системні рішення в управлінні.

На основі статистичної інформації протягом 2010-2020 рр. варто проаналізувати фінансові результати до оподаткування вітчизняних підприємств у розрізі загальної інформації підприємств, які отримали фінансовий результат та з розподілом тих які отримали прибуток або збиток.

На рис. 2.1. зображено динаміку фінансового результату до оподаткування загалом протягом 2010-2020 рр. на основі статистичної інформації, яка наведена у додатку А [70]. Як видно із рисунка фінансовий результат вітчизняних підприємств протягом 2010-2020 рр. значно відрізняється. У 2010 р. його розмір становив 54405659,7 тис. грн. Протягом наступного 2011 р. його розмір зріз на 64199914,7 тис. грн.

Рис. 2.1. Динаміка фінансових результатів до оподаткування, тис. грн

Опісля протягом 2012-2013 р. фінансовий результат за звітністю вітчизняних підприємств зменшувався на 42935322,4 тис. грн у 2012 р. та на 64334571,3 тис грн. у 2013. р. Найбільш кризовим виявився 2014 р., який показує значні збитки вітчизняних підприємств. А саме розмір фінансового результату рекордно зменшився на 575712506 тис. грн. Перш за все такі збитки пов'язані з політичними подіями в державі, переворотом влади, значною девальвацією гривні. У 2015 р. ситуація вітчизняних підприємств покращилась, але загалом, все-таки, вони зазнали збитків у розмірі 348471649,1 тис. грн.

Протягом 2016-2019 р. фінансові результати в країні значно покращились та здобули форму прибутку. У 2016 р. підприємства отримали прибутків у розмірі 69887807,3 тис. грн, у 2017 р. – на 167064264,1 тис. грн більше у порівнянні з попереднім роком, у 2018 р. – на 132260190,3 тис. грн. більше ніж в попередньому році, а в 2019 р. – на 243831773,8 тис. грн. більше. Кризовим, внаслідок пандемії, є 2020 р. – підприємства значно зменшили свою діяльність, знизилі економічну активність, працювали в обмежених умовах,

чим значно погіршили своє становище – отримали фінансовий результат у розмірі 11982507,5 тис. грн, що на 601061528 тис. грн менше від 2019 р.

Значні зміни в показниках фінансових результатів показують залежність економіки від зовнішніх факторів функціонування, а саме ринкової ситуації, курсу долара та євро, політики держави та ін. Зважаючи на неоднорідність показників важливо дослідити динаміку відсоткового значення підприємств, які отримали прибуток або збиток протягом досліджуваних років. На основі статистичної інформації представленої у додатку Б побудовано графік зміни прибутку та збитку вітчизняними підприємствами (рис. 2.2).

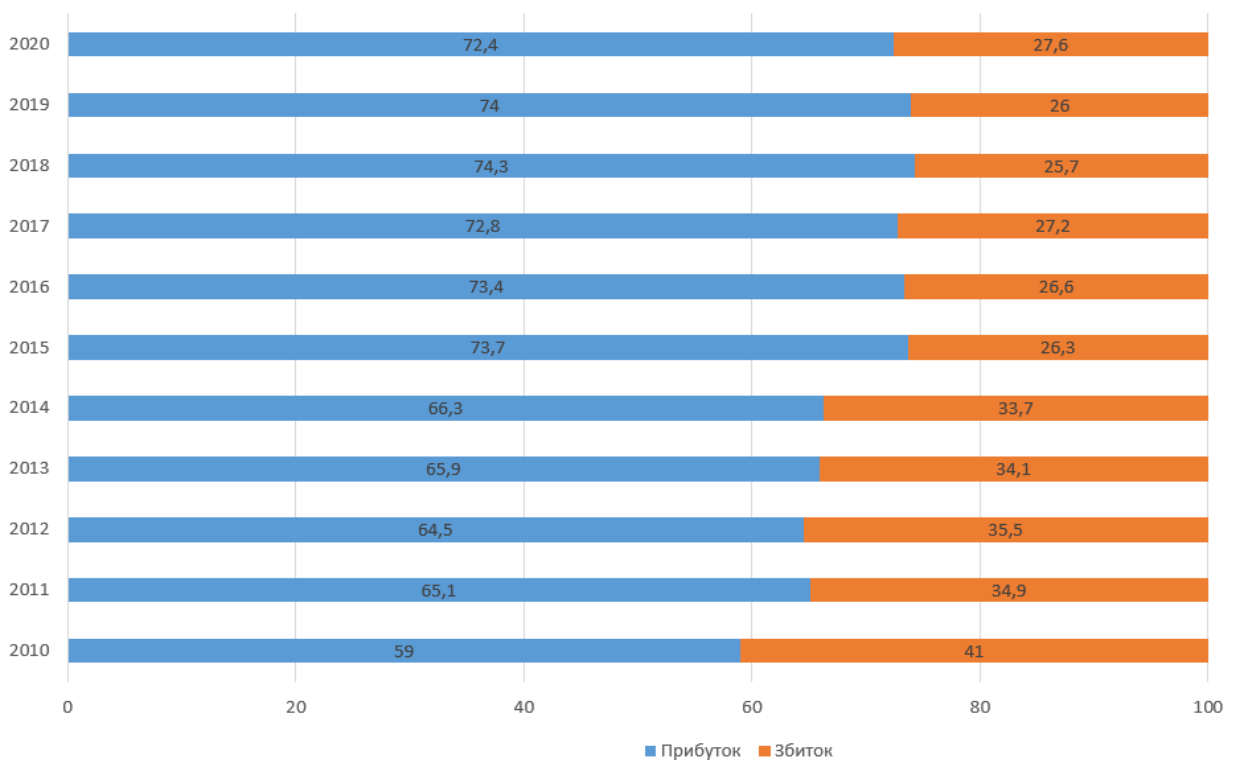

Рис. 2.2. Зміна частки підприємств, які отримали прибуток або збиток протягом 2010-2020 рр.

Не зважаючи на значні розбіжності в показниках фінансових результатів за 2010-2020 рр. частки прибуткових та збиткових компаній за досліджуваними роками не містять значного відхилення. Найменше прибуткових компаній у 2010 р., а саме 59 %. Протягом наступних років їх кількість зростає, а частка збиткових зменшується. Це пов'язано з тим що збанкрутілі підприємства покидають бізнес, а існуючі компанії навчаються

пристосовуватися до умов ведення підприємництва навіть в нестабільних умовах, аналізувати та управляти своїми ресурсами.

Систематичний аналіз показників фінансової звітності як на рівні підприємства так і на загальнодержавному рівні дозволить виявити тенденції розвитку і сформувані необхідні прогнози для дослідження бізнесу. На рівні держави аналіз повинен бути направлений на дослідження найбільш проблемних галузей та розробку схеми їх стимулювання й підтримування. Натомість, на рівні підприємства управлінському апарату необхідно проводити ґрунтовний аналіз фінансових та нефінансових факторів впливу, які складатимуть основні вдосконалення роботи. Основними джерелами інформації є фінансова звітність. Оскільки підприємства в залежності від форм власності складають різну звітність, то методи аналізу для великих, малих, середніх і мікропідприємств значно відрізнятимуться.

Звіт про фінансовий стан підприємства складають всі господарюючі суб'єкти. У ньому міститься інформація про фінансовий та майновий стан, фінансові результати та інші інформаційні джерела дохідності підприємства.

Звіт про фінансові результати теж складають усі форми господарювання, які ведуть облік згідно національних стандартів. Проте Великі підприємства місяць його видозмінену форму за міжнародними стандартами, а в класичному вигляді складають тільки середні підприємства або малі за бажанням. Малі підприємства складають тільки його узагальнену форму, яка містить невелику кількість узагальнень. У цій звітності можна отримати інформацію про фінансовий результат внаслідок діяльності, його розмір після обчислення податкового зобов'язання та суми понесених витрат. За словами Волкотруба Р. Р., така звітність є найбільш інформативною стосовно визначення ефективності діяльності підприємства [18].

Звіт про рух грошових коштів та Звіт про власний капітал складають середні підприємства та малі за бажанням, тому їх інформація для розробки аналізу діяльності малого бізнесу, яким є фермерське господарство «Фльонц» є недоцільним.

Економічних партнерів малого бізнесу найбільше цікавить стабільність господарської діяльності, його платоспроможність погашати заборгованість за придбані товари або надані послуги. Для прогнозування подальшої співпраці окреслені контрагенти аналізують представлені показники подані на основі двох звітних форм за такими напрямками:

1. Обсяг фінансових результатів і його структура;
2. Динаміка фінансових результатів.
3. Динаміка доходів підприємства.
4. Динаміка витрат підприємства.
5. Аналіз зміни КВЕДів діяльності.
6. Аналіз використання прибутку.
7. Коефіцієнтний аналіз рентабельності.

Простеження динаміки цих показників дозволить зацікавленим особам простежити динаміку розвитку підприємства за останні періоди. Вся ця інформація міститься в звітності та допоможе зрозуміти особливості діяльності підприємства зовнішнім користувачам.

Для внутрішніх користувачів обсяг такої інформації є занадто малий для прийняття поточних рішень щодо управління. Менеджменту підприємства потрібна більш точна, а що найголовніше, оперативна інформація про стан господарської діяльності. Адже сформована звітність за попередній рік буде доступною лише в лютому поточного року, а плани на майбутні періоди потрібно складати ще до початку року. Для об'єктивного прогнозування фінансових результатів підприємства необхідно сформувати в програмному забезпеченні зведені результати за окремими найбільш важливими показниками ще до завершення звітного періоду. Сучасні облікові програми дають таку інформаційну можливість.

Як вказує вітчизняний науковець І. А. Панченко, внутрішня звітність повинна вибудовуватись у площині потреб управлінського апарату проте групувати інформацію згідно чинних нормативно-правових визначень термінів [52, с. 256].

Схожу позицію щодо звітності для внутрішніх користувачів має і О. І. Нечитайло. Науковець вказує на два важливі аспекти її побудови – інтереси користувачів та врахування принципів побудови звітності [47, с. 194]. Дотримання такого підходу є дуже важливим, адже персонал підприємства змінюється і наступні кадри можуть не розуміти, що закладено у визначення певних термінів. Тому з метою правильного трактування цифрових даних програмному персоналу потрібно враховувати норми чинного законодавства.

Американський вчений М. Х. Еванс стверджує, що близько 70 % інформації для управління менеджмент підприємства отримує з системи обліку [3].

Зважаючи на фінансову обізнаність інвесторів, кредиторів та інших зацікавлених осіб важливим можна зробити висновок про розширенні методів аналізу фінансової звітності та її читання. Сучасні аналітичні програми дозволяють отримати інформацію про стан підприємства не проводячи підрахунків вручну, а тільки отримавши в електронному вигляді звітність.

Одним із найважливіших показників зовнішніх користувачів – це швидкість отримання прибутку від вкладених коштів. Це проявляється у багатьох аспектах. Інвестори вклавши кошти очікують отримати їх та додатковий прибуток якнайшвидше поки в умовах нестабільності економіки ці кошти не знецінились. Продавці та постачальники також цікавляться прибутковістю з метою визначення неплатоспроможності з метою її уникнення. Власники підприємства першочерговою мето ведення бізнесу передбачають отримання економічних вигод.

Тому при складанні плану управління підприємством важливим є отримання прибутку та зменшення ризиків, які на нього впливають. Адже внутрішнім менеджментом підприємства можна розробити систему дій з метою коригування фінансової політики, вибору каналів збуту продукції, вдосконалення напрямів діяльності, усунення дестабілізуючих факторів у роботі підприємства, складання чіткого бізнес плану. Модель моніторингу

фінансової надійності підприємства на основі управлінських прийомів менеджменту представлено на рис. 2.3.

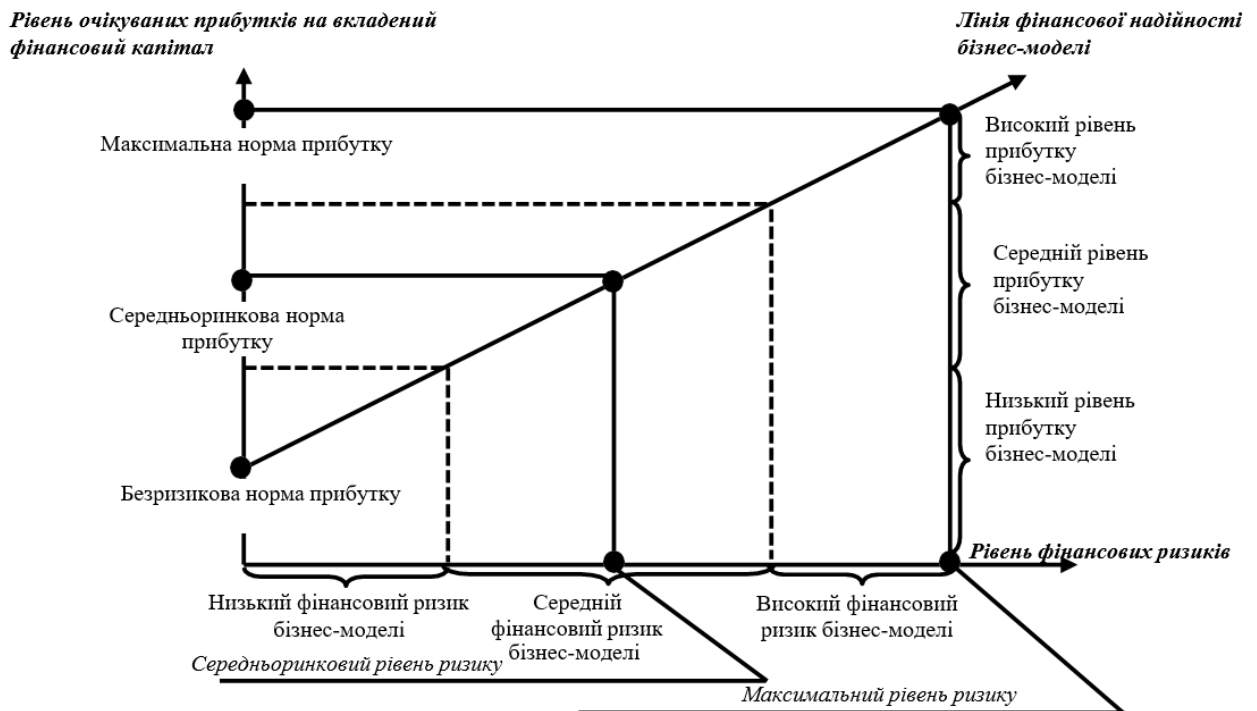

Рис. 2.3. Модель дослідження фінансової надійності підприємства

Розмір фінансового капіталу підприємства є ключовим чинником для прийняття рішень постачальниками підприємства. Фінансовий капітал за своїм змістом призначений для отримання доходу. Однак, управлінському персоналу щоб не порушити процес його відтворення, необхідно розглядати будь-які економічні зміни та їх наслідки з позицій динаміки циклу фінансових ресурсів і, враховуючи ці зміни та ризики, будувати фінансову стратегію управління капіталом.

Усі показники фінансової звітності про стан підприємства не є стабільними протягом звітних періодів та змінюються в залежності від зовнішніх та внутрішніх факторів дії. Кожен із факторів не діє самостійно, а їх вплив доцільно розглядати в комплексі. Прогнозування результатів діяльності підприємства можливе лише після визначення факторів впливу і обчислення їх дії на досліджуваний об'єкт. Саме том важливо виокремити фактори впливу на показники звітності, згрупувати за ключовими характеристиками та розробити перелік дій для дослідження. Фактори впливу доцільно групувати

за двома напрямками, а саме їх здатності впливати на об'єкт дослідження та можливостями управляти ними. Детальну класифікацію факторів впливу розробив О. О. Нестеренко. Він поділив за можливістю керованості підприємством, терміном та тривалістю дії та змістом впливу. Детальна характеристика таких чинників подана на рисунку 2.4.

Чинники впливу на фінансові результати діяльності підприємств							
За відношенням до підприємства		За часом дії		За змістом			
Зовнішні	Внутрішні						
<ul style="list-style-type: none"> - правове забезпечення; - ділове оточення; - стан економіки; - ступінь підприємницької незалежності; - система оподаткування; - вимоги зовнішніх користувачів; - рівень конкуренції; - політична стабільність; - культурно-освітнє середовище; - розвиток різних видів комунікацій; - потенціал і рівень розвитку суспільства; - активність науково-технологічних змін; - особливості міжнародних економічних відносин; - фінансово-кредитна політика 	<ul style="list-style-type: none"> - форма власності та організаційно-правова форма підприємства; - організаційна структура управління та структурних підрозділів (філіалів, представництв) і їх економічні взаємозв'язки; - масштаби діяльності підприємства; - технологічні особливості підприємницької діяльності; - технічне оснащення облікової служби; - матеріально-фінансовий стан суб'єкта господарювання; - кваліфікація кадрів підприємства; - організація постачальницько-збутової діяльності 	постійні	<ul style="list-style-type: none"> - вид економічної діяльності; - матеріально-технічні можливості; - організаційна структура підприємства; - умови організації та стимулювання праці 	економічні	<ul style="list-style-type: none"> - рівень свободи дій у питаннях ціноутворення, поставок продукції, можливість самостійного прийняття рішень; - виробничі, фінансові та комерційні особливості підприємства; - стан та наявність капіталів - особливості бізнес-моделі 		
		тимчасові	<ul style="list-style-type: none"> - інфляційно-дефляційні процеси; - інфраструктура ринку; - зміни в бухгалтерському та податковому законодавстві; - інвестиційний клімат 		соціальні	<ul style="list-style-type: none"> - чисельність працюючих; - гендерна політика; - рівень оплати праці та соціальний захист; - кваліфікація кадрів підприємства; - професіоналізм керівництва; - відносини «підприємство – громадські організації»; - профспілкova активність; - система матеріальної зацікавленості та матеріальної відповідальності 	
		минулі	<ul style="list-style-type: none"> - помилки в обліку; - рівень кредиторської та дебіторської заборгованості; - коригування звітних даних за допомогою розрахунків 			екологічні	<ul style="list-style-type: none"> - стан екологічного середовища та його вплив на виробництво; - вплив діяльності підприємства на навколишнє середовище; - об'єкт і база оподаткування екологічним податком; - дії для боротьби зі зміною клімату та її наслідками; - екологічна свідомість співробітників
		поточні	<ul style="list-style-type: none"> - система ціноутворення; - наявність пільг, дотацій, цільового фінансування; - інтереси різних груп користувачів обліково-звітної інформації; - величина власного капіталу 				
майбутні	<ul style="list-style-type: none"> - стратегія фінансово-господарського розвитку; - рівень невизначеності; - система бюджетування; - прогнозування майбутньої ситуації на ринку; - оцінка ризиків 						

Рис. 2.4. Чинники впливу на фінансові результати діяльності підприємств [46, с. 28]

На політику ведення бізнесу важливий вплив має зовнішнє середовище та ринкові умови функціонування. Американський вчений І. Ансофф стверджує, що стан ринку, галузі та державної політики загалом впливають на вибір політики діяльності [10].

Урахування зовнішніх факторів дає змогу своєчасно зосередити керівництво на сферах економічної діяльності, які істотно залежать від зовнішнього середовища, та вибрати адекватні методи та процедури обліку,

щоб усунути ступінь негативного впливу на фінансові результати шляхом прийняття ефективних управлінських рішень, уникнути кризових ситуацій, здійснити підприємства менш вразливі в конкурентному середовищі, знижують податковий ризик. Урахування зовнішніх факторів дозволить чітко і чітко змоделювати всі суттєві зв'язки між впливом факторів зовнішнього середовища на фінансові результати та побудувати ефективну фінансову стратегію підприємства.

Підгрупа внутрішніх факторів безпосередньо визначає умови формування фінансової політики конкретного підприємства, оскільки враховують багатогранність і складність внутрішньої структури діяльності. Механізми впливу внутрішнього середовища на фінансові результати менш формалізовані, ніж зовнішні, і, як правило, чітко визначені та структуровані юридично, організаційно та економічно, оскільки безпосередньо залежать від особливостей підприємства.

Окрім можливості отримання прибутку сучасні зацікавлені сторони також враховують показники соціальної діяльності підприємства. В епоху економії ресурсів, екологічності та гуманного ставлення до всіх людей важливого значення набуває екологічне, соціальне й корпоративне управління господарською діяльністю. Тому у переліку витрат сучасні прогресивні компанії повинні враховувати свої екологічні показники, рівень взаємодії в суспільстві й методи ведення бізнесу. Особливо це стосується фермерських господарств, які своєю діяльністю можуть значно забруднювати ґрунти на воді. Для них особливої актуальності набуває управління саме використання екологічних технологій, які не шкодитимуть людям. Адже згідно соціологічних досліджень серед професійних аналітиків та портфельних інвесторів Інституту CFA Global Association of Investment Professionals визначено, що близько 73 % респондентів у світі враховують наявність екологічних технологій, соціальної активності та корпоративного управління [2]. Окреслені результати підкреслюються популяризацією серед населення різних рекламних кампаній стосовно збереження навколишнього

середовища та захисту населення. Такі інформаційні запити стосовно малого бізнесу, який не розкриває окресленої інформації детально у фінансовій звітності необхідність додаткового оприлюднення особливостей своєї діяльності з метою розширення інформаційного простору користувачів та популяризації діяльності.

2.2. Фінансові результати й напрямки їх аналізу за показниками фінансової звітності

Сучасні умови ведення бізнесу з великою кількістю малих підприємств актуалізують аналіз процесу формування фінансових результатів. Фінансові результати підприємства та його динаміка визначають ефективність, характеризують операційну ефективність, а також визначають можливі перспективи діяльності підприємства.

За сучасних умов важливою умовою ефективної діяльності малих підприємств є раціональне використання та оптимальне поєднання матеріальних, трудових, фінансових ресурсів. Така ситуація вимагає системного аналізу ключових параметрів, що характеризують фінансову стійкість, прибутковість і платоспроможність підприємства. Важливим моментом такого типу аналізу є його інформаційне забезпечення, основним джерелом якого є фінансові звіти. Спрощена структура формату фінансової звітності малого бізнесу не дозволяє використовувати загальні методи фінансового аналізу, оскільки містить скорочені дані про такі показники, як корпоративні активи, капітал, зобов'язання, доходи та витрати.

У сучасній економіці характерним є зростання збиткових промислових підприємств, отже, саме динаміка фінансових результатів, які формуються на основі доходів й витрат підприємства характеризує наявний та перспективний рівень інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання, ділову активність, економічну безпеку, рівень інвестиційної привабливості

підприємства. фінансові характеристики. Окрім зазначеного, фінальний результат діяльності досліджуваного підприємства показує стан використання ресурсів підприємства, а також становить першоджерело для подальшого розвитку, залучення інвестицій й розширення виробництва. Сучасні кризові постпандемічні умови створюють необхідність вивчення саме малих підприємств з врахуванням особливостей галузі, адже саме вони є запорукою фінансової стабільності великої частки населення та підґрунтям розвитку економіки регіонів.

Система показників для аналізу формується залежно від видів та напрямів діяльності окремих суб'єктів господарювання, але загальні аналітичні показники використовується та є спільними для більшості підприємств.

У процесі аналізу поряд з традиційними методами і прийомами аналітичної обробки даних для виявлення проблем і розробки рішень можуть використовуватися методи детермінованого і стохастичного факторного аналізу, але на малих підприємствах, як правило, використання таких методів обмежено. частково реалізовано відповідні підходи до якісної аналітичної роботи.

Аналіз фінансової звітності малого бізнесу необхідно проводити з урахуванням законів і категорій діалектики, на основі вивчення економічних процесів і явищ у динаміці та розвитку.

Під час аналізу фінансової звітності на малому підприємстві доцільно виділити важливі складові методики її ведення (рис. 2.5).

Фінансовий результат є найважливішим показником приведенні бізнесу, адже саме заради нього функціонує весь бізнес. Таким чином важливим є отримання саме прибутку та недопущення отримання збитків. Для проведення аналізу прибутків або збитків джерелом отримання інформації є облікові звітні форми, а саме Баланс, Звіт про фінансові результати та ін.

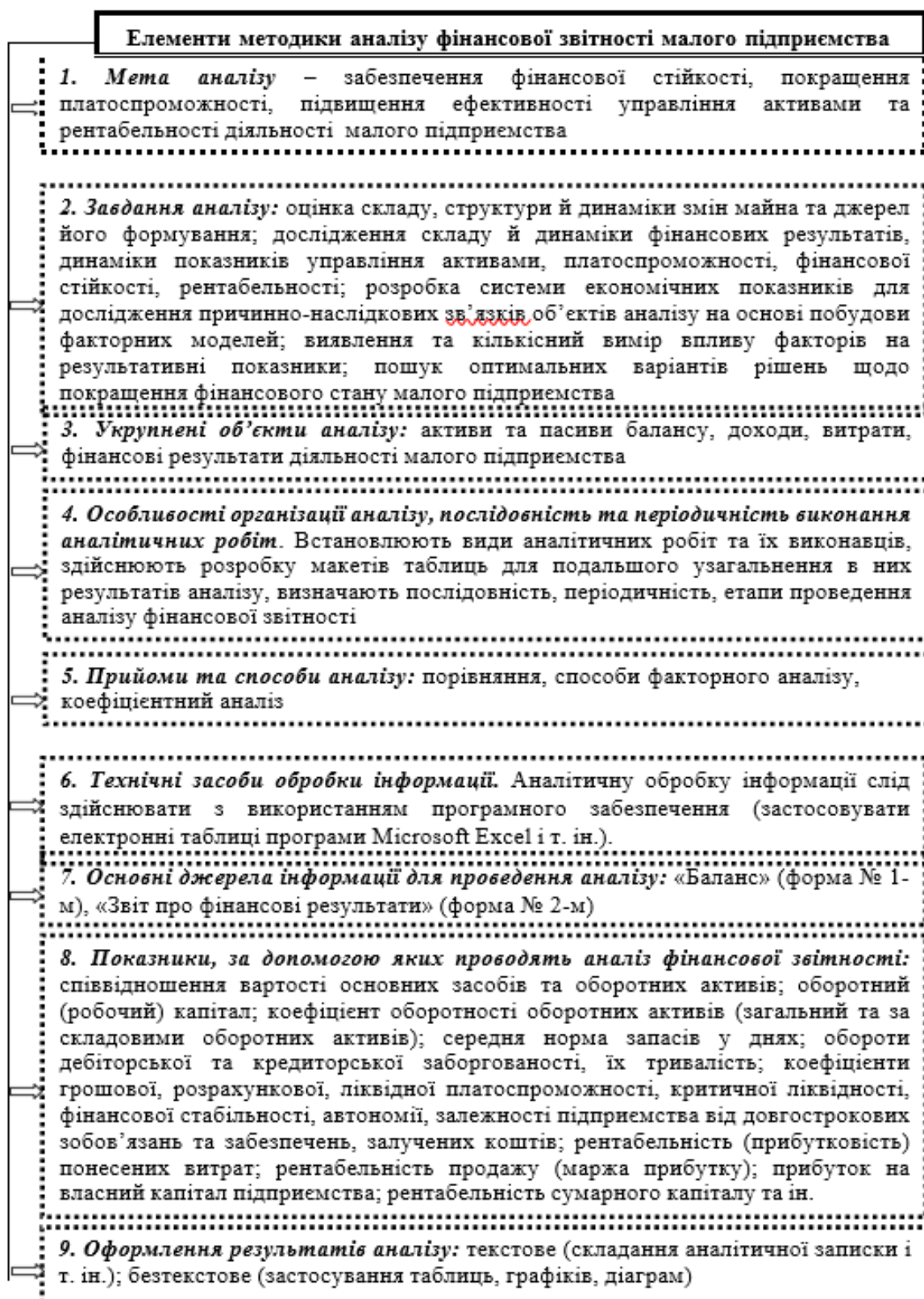

Рис. 2.5. Складові елементи методики аналізу фінансової звітності малого бізнесу в Україні [34, с. 121]

Брик С.В., Мадус Е.А. досліджують організаційні характеристики бухгалтерського обліку, аудиту та аналізу доходів і витрат компанії для

формування її фінансових результатів [13, с. 284–285]. Крім того, автор розглядає та узагальнює поточний прибуток і збиток суб'єкта господарювання, який визначається як різниця між загальними доходами та витратами підприємства, а його позитивний результат являє собою додану вартість, яка є одним із джерел фінансування підприємства. подальший розвиток і розвиток. Основним критерієм поточної діяльності є ефективність.

Лучко М. Р., Фаріон А. І., Жукевич С. М. досліджували фінансові результати як сукупний дохід від щоденної та спеціальної діяльності підприємства за вирахуванням суми витрат, пов'язаних з господарською діяльністю підприємства, непрямих податків та податків на прибуток за конкретний звітний період [35, с. 175].

Як підсумок господарської діяльності, важливим є вивчення цієї категорії на основі формули розрахунку: дохід зменшується на понесені витрати. Тобто для отримання інформації про фінансові результати потрібно дослідити фактори впливу на формування доходів та причини виникнення витрат.

Більшість авторів рекомендують використовувати специфічні й загальноприйняті аналітичні методи та прийоми для оцінки та аналізу фінансових результатів. В економічній практиці існують вертикальний, горизонтальний, коефіцієнтний, факторний і трендовий аналіз показників. Найбільш поширеним є вертикальний та горизонтальний методи аналізу, а також дослідження об'єкту за допомогою визначення коефіцієнтів. Найбільш трудомісткими і, відповідно, найменш поширеними є економіко-математичні методи та функціонально-вартісні. Саме розуміння сутності та економічного змісту показника найбільше впливають на його пріоритетність при виборі для проведення аналізу. Для дослідження вітчизняних підприємств сучасні науковці пропонують перелік обов'язкових напрямів дослідження для отримання найбільш достовірної інформації. Основні напрями аналізу фінансових результатів на основі аналізу праць вчених-економістів подано у додатку В.

Систематизувавши інформацію з додатку В автори здебільшого рекомендують проведення горизонтального та вертикального аналізу, тобто трендового й структурного з метою дослідження факторів впливу на фінансовий результат. Доцільно проводити дослідження таких напрямків:

- визначення рівня структури і динаміки фінансових результатів й показників, які формують;
- оцінювання рівня, структури та динаміки доходів й витрат за видами діяльності;
- проведення факторного аналізу показників фінансових результатів, понесених витрат і доходів;
- аналізування показників рентабельності і дослідження впливу факторів, які обумовлюють їх динаміку.

Ураховуючи склад і особливості фінансової звітності суб'єкта малого бізнесу, можна виокремити напрями аналізу діяльності малого підприємства і визначити їх інформаційне забезпечення фінансовою звітністю, а саме:

- дослідження фінансового стану, яке проводиться з показників ф. № 1-м «Баланс»;
- дослідження фінансових результатів, які здійснюються за допомогою інформації ф. №2-м «Звіт про фінансові результати»;
- дослідження ефективності проведення фінансового-господарської діяльності підприємства, на основі двох форм звітності.

Аналіз фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва за всіма трьома напрямками базується на горизонтальному, вертикальному та параметричному аналізі. Горизонтальний аналіз порівнює кожну статтю звіту з попереднім періодом, що дозволяє вивчити динаміку суб'єкта, тоді як вертикальний аналіз дозволяє визначити частку кожного елемента суб'єкта в його загальній сумі. значення. Коефіцієнтний аналіз використовується для визначення рівня та динаміки відповідних показників, що характеризують діяльність підприємства, вони розраховуються на основі одних і тих же

показників звітності, але представляють співвідношення різних значень статей балансу чи інших абсолютних показників.

При аналізі фінансової звітності малих компаній, особливо коли аналіз фінансового стану відносно короткий, замість горизонтального та вертикального аналізу доцільніше застосувати методи швидкого аналізу. Таким чином оцінюватимуться тільки окремі статті балансу, за одним із ключових напрямків як подано на рисунку 2.6.

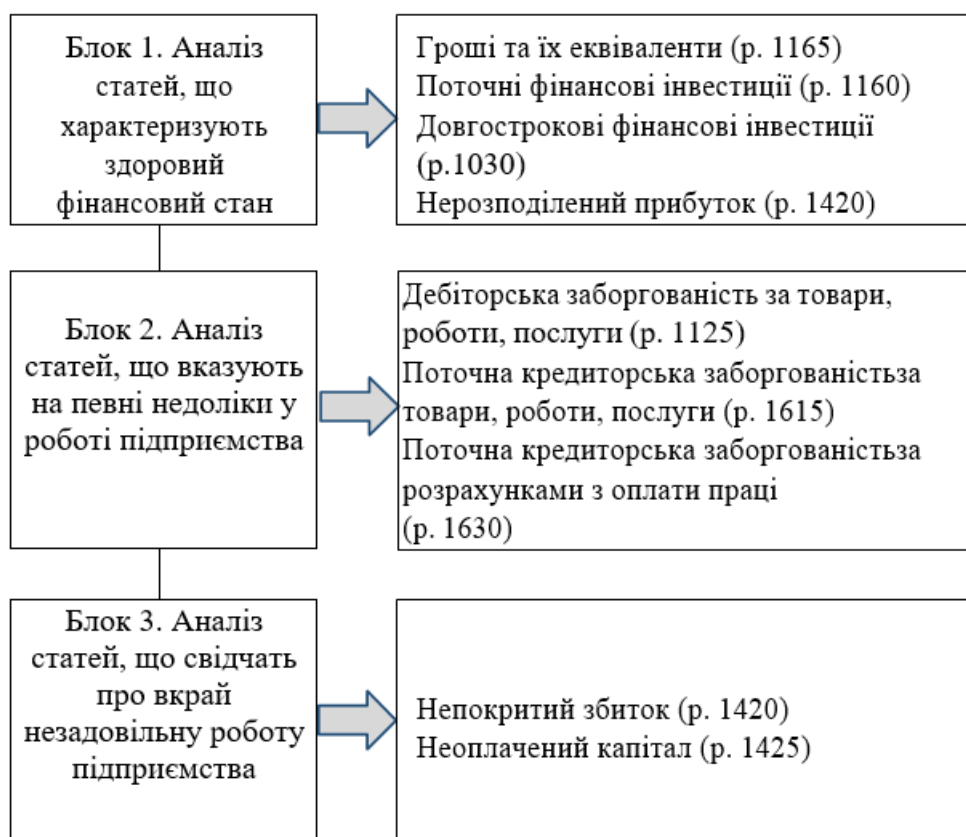

Рис. 2.6. Напрями експрес-аналізу фінансового стану суб'єкта малого бізнесу

Відтак, проаналізувавши лише окремі статті можна сформуванати короткий висновок про фінансовий стан без додаткових розрахунків. Оскільки методом візуального спостереження можна побачити найбільш проблемні статті балансу та оцінити рівень їх невідповідності, то такий метод можна вважати одним із найбільш оперативних з метою визначення імовірних причин коливань окреслених параметрів.

Такий метод оцінки доволі часто застосовують при складанні звітності для оцінки її правильності. Оскільки Звіт про фінансові результати є не

великим, то такий метод дослідження малого бізнесу буде одним із найприйнятнішим для його «читання».

Ключові напрями ф. № 2 звіту суб'єкта малого підприємництва наведено на рис.2.7.

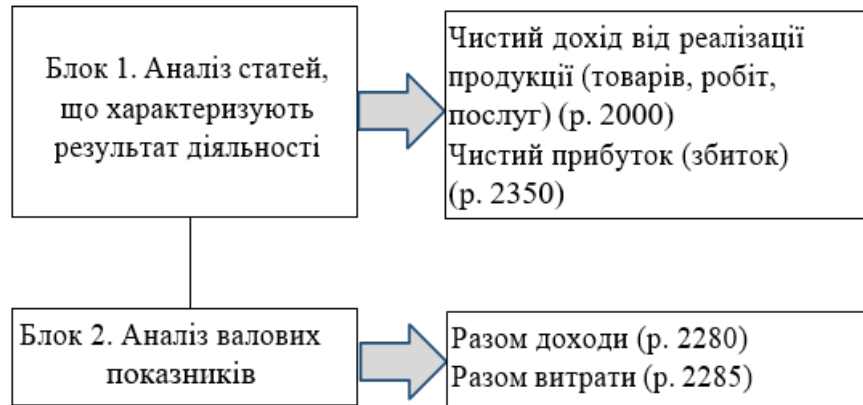

Рис. 2.7. Напрямки проведення експрес-аналізу фінансових результатів суб'єкта малого підприємництва

Окремим етапом операційної оцінки звітності суб'єкта малого підприємництва є оцінка динаміки валюти балансу у відсотках до темпів зростання індексу інфляції за аналізований період. Для показників у другій частині таблиці важливо порівняти темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, проектів, послуг) з показниками чистого прибутку (збитку) у поєднанні з інфляцією. Оцінка показників інфляції за наведеними вище показниками дозволить відстежити фактичні темпи зростання цих економічних показників та побачити реальну ситуацію розвитку або спаду бізнесу.

Наступним етапом оцінки фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва є розрахунок коефіцієнта, що характеризує фінансовий стан підприємства та результати його діяльності. Фінансовий аналіз на цьому етапі включає оцінку фінансової стійкості та ліквідності підприємства.

2.3. Аналіз фінансової звітності з метою визначення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності досліджуваного суб'єкта господарювання

Суб'єкти малого підприємництва є найвразливішою категорією вітчизняних підприємств. Вони не маю у власному розпорядженні великих коштів та значного запасу сировини й матеріалів та у значній мірі залежать від платоспроможності покупців та користувачів їх продукції чи послуг. Тому детальний аналіз платоспроможності та ліквідності покаже наявний та перспективний стан їх діяльності і допоможе управлінському апарату прийняти оперативні дії щодо його покращення. Окремим етапом операційної оцінки звітності суб'єкта малого підприємництва вважають оцінку динаміки валюти балансу у відсотках до темпів зростання індексу інфляції за аналізований період. Для показників у другій частині таблиці важливо порівняти темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції (проданих товарів, проектів, послуг) з показниками чистого прибутку (збитку) у поєднанні з інфляцією. Оцінка показників інфляції за наведеними вище показниками дозволить відстежити фактичні темпи зміни цих економічних показників й прослідкувати реальну ситуацію розвитку або спаду бізнесу.

Подальшим етапом оцінки фінансової звітності для суб'єктів малого підприємництва є розрахунок коефіцієнта, що характеризує фінансовий стан підприємства та результати його діяльності. Фінансовий аналіз на цьому етапі включає оцінку фінансової стійкості та ліквідності підприємства.

Економічні показники слід розглядати у світлі їх взаємозв'язків і взаємозалежностей. При цьому на формування показників фінансової звітності впливає значна кількість факторів. Тому аналіз має бути спрямований насамперед на виявлення тих факторів, які істотно впливають на стан об'єктів дослідження. На малому підприємстві доцільно застосувати таку послідовність вивчення фінансової звітності та визначити на її основі основні аналітичні показники, що характеризують фінансовий стан підприємства:

1. Провести горизонтальний і вертикальний аналіз форми № 1 «Баланс», попередньо виконавши арифметичну перевірку співвідношення її складових.

2. Провести горизонтальний і вертикальний аналіз форми № 2 «Звіт про фінансові результати», попередньо провівши арифметичну перевірку співвідношення її складових.

3. Згрупувати економічні показники, виходячи з яких з них можна розрахувати виключно за допомогою Балансу, «Звіту про фінансові результати», а які – шляхом поєднання цих двох форм фінансової звітності. Розрахувати відповідні показники, зробити висновки про динаміку їх змін.

4. Провести факторний аналіз формування доходів, витрат, фінансових результатів діяльності малого підприємства.

5. Узагальнити результати аналізу з метою вироблення управлінських рішень щодо покращення фінансового стану суб'єктів малого підприємництва.

На основі використання інформаційної форми № 1 «Баланс» традиційно аналізується склад і структура активів (майна) і пасивів (джерела формування майна), оцінюється динаміка їх змін. Разом з тим, вивчаючи склад активів, вважаю за доцільне додатково визначити такі відносні величини:

- співвідношення суми нарахованої амортизації та первісної вартості основних засобів;

- співвідношення необоротних і оборотних активів. Такий підхід дасть можливість оцінити рівень зносу основних засобів на дату балансу, визначити роль необоротних та оборотних активів у формуванні власність малого підприємства.

Пасив балансу формується за рахунок власних і прирівняних до них коштів, а також залучених (у тому числі позикових) коштів. При проведенні аналізу зобов'язань традиційно проводять розрахунок основних показників фінансової стійкості:

Аналіз фінансової стійкості підприємства здійснюється за даними Балансу й характеризуватиме структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, а також ступінь фінансової стійкості та незалежності

підприємства від зовнішніх джерел фінансування. Методика такого аналізу фінансової стійкості досліджуваного малого підприємства Фермерське господарство «Фльонц» наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розрахунок фінансової стійкості фермерського господарства «Фльонц»
протягом 2019-2020 рр.

Досліджуван ий показник	Економічна характеристи ка показника	Порядок обчислення	Інформаці йні джерела (ф. 1-м «Баланс»)	Обчислення показника для досліджуваного підприємства	
				2019 р.	2020 р.
Коефіцієнт фінансової незалежност і	Формулює частку активів підприємства, яка сформована власним капіталом	власний капітал / валюта балансу	<i>p.1495 / p.1900</i>	$1000/4371,3=$ $=0,55$	$1000/12500,3=$ $=0,08$
Коефіцієнт фінансової залежності	Формулює сума загальної вартості майна, яка припадає на 1 грн власного капіталу	валюта балансу / власний капітал	<i>p.1900 / p.1495</i>	$4371,3/1000=$ $=4,37$	$12500,3/1000=$ $=12,5$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Формулює частку позикового капіталу в балансі підприємства	позикові кошти / валюта балансу	<i>(p.1595 + p.1695) / p.1900</i>	$(4346,6+24,7)/$ $4371,3=1$	$(12432,5+67,8$ $)/12500,3=1$
Коефіцієнт забезпечено сті власними оборотними засобами	Формулює частину оборотних активів фінансованих власним капіталом	власний оборотний капітал / оборотні активи	<i>(p.1195 - p.1695) / p.1195</i>	$(4269,0-$ $24,7)/4371,3=$ $=0,97$	$(12050,0-$ $67,8)/12500,3$ $=0,95$
Коефіцієнт маневреност і власного капіталу	Формулює частину власного капіталу з метою використання фінансування поточної діяльності, а інша – капіталізована	власний оборотний капітал / власний капітал	<i>(p.1195 - p.1695) / p.1495</i>	$(4269,0-$ $24,7)/1000,0=$ $=4,2$	$(12050,0-$ $67,8)/1000,0=$ $=11,9$

Таким чином досліджуване підприємство Фермерське господарство «Фльонц» у 2019 р. мало показник фінансової незалежності на рівні 0,55, а в 2020 р. 0,08. Відтак, можна зробити висновок, що частки активу сформованого власними коштами у 2019 р. була прийнятною. Натомість у 2020 р. це показник є доволі малим, та створює ризик значної залежності від оборотних коштів підприємства та реалізації власної продукції і платоспроможності покупців.

Коефіцієнт фінансової залежності у 2019 р. становив 4,37, а в 2020 р. – 12,5. Відтак, аналогічним чином з попереднім показником вартість майна підприємства, яка припадає на 1 грн власного капіталу у 2019 р. є значно кращою чим у 2020 р. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу протягом двох років характеризується на рівні 1, що підтверджує значну залежність малого бізнесу від зовнішніх факторів.

Натомість коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами є еталонним та дорівнює 0,97 у 2019 р. і 0,95 у 2020 р. Це свідчить про правильну маркетингову політику суб'єкта малого бізнесу, вміння обирати платоспроможних та сумлінних клієнтів, чітко виставляти терміни та умови розрахунків з покупцями.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу з метою його використання для фінансування поточної діяльності зріс у відповідності до збільшення валюти балансу у 2020 р. Таким чином протягом досліджуваних років бачимо, що власні кошти підприємства не збільшилися, а валюта балансу зросла за рахунок збільшення обсягів виготовлення та реалізації продукції. Проте такий стан є прийнятним не тривалий період і потребує підкріплення власним капіталом підприємства.

Одним найважливіших напрямів дослідження фінансового стану підприємства є вивчення його ліквідності, оскільки визначає можливість своєчасного погашення поточної заборгованості підприємства наявними власними оборотними коштами, що є дуже важливо в умовах обмеженості грошових коштів, що характерно для малого бізнесу (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розрахунків показників ліквідності фермерського господарства «Фльонц»
протягом 2019-2020 рр.

Досліджуваний показник	Економічна характеристика показника	Порядок обчислення	Інформаційні джерела (ф. 1-м «Баланс»)	Обчислення показника для досліджуваного підприємства	
				2019 р.	2020 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Формулює частину короткострокових зобов'язань може, що можуть погашатися за рахунок готівкових коштів	грошові кошти / поточні зобов'язання	<i>p.1165 / p.1695</i>	$3995,0/24,7=$ $=161,7$	$11237,6/67,8=$ $=165,7$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Формулює частину короткострокових зобов'язань погашеної за рахунок високоліквідних активів	оборотні активи – запаси – витрати майбутніх періодів / поточні зобов'язання	<i>(p.1195 - p.1100 - p.1170) / p.1695</i>	$(4269,0-217,5-17,4)/24,7=$ $=163,3$	$(12050,0-161,3-20,8)/67,8=$ $=175,0$
Коефіцієнт поточної ліквідності	Формулює частину короткострокових зобов'язань погашених за рахунок оборотних активів	оборотні активи / поточні зобов'язання	<i>p.1195 / p.1695</i>	$4269,0/24,7=$ $=172,8$	$12050,05/67,8=$ $=177,7$

Дослідивши показники ліквідності фермерського господарства «Фльонц» можна стверджувати, що можливість швидкого перетворення

певного активу в готівку не втрачаючи його вартості є доволі високим. Абсолютна ліквідність у 2019 р. становила 161,7 а в 2020 р. ще більше – 165,7.

Також з позитивної точки зору характеризує підприємство високий показник швидкої та поточної ліквідності, а саме 163,3 і 172,8 у 2019 р. та 175 і 177,7 у 2020 р. відповідно.

Дослідження фінансових результатів підприємств малого бізнесу передбачає вивчення динаміки та структури фінансових результатів господарської діяльності, факторів впливу на отримання прибутку або збитку [57]. Загальноприйнятим методом аналізу фінансових результатів вважають послідовне прослідковування джерел отриманих доходів і витрат, які формують фінансовий результат за окремими видами діяльності а саме операційної, інвестиційної, фінансової. Проте, спрощення й узагальнення сум доходів і витрат у звітності про фінансові результати малих підприємств ускладнює проведення підходящих аналітичних процедур за різними видами діяльності.

Доходи, то у фінансовій звітності ф. 2-м малого підприємництва поділяють на п'ять рядків, в яких розкривають інформацію про доходи: від реалізації, інших операційних доходів та інших доходів, а також загальний результат – загальний сукупний дохід. Схожим є наповнення видаткової частини Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (ф. 2-м). Сучасний науковець Гоголь Т. А. зазначає, що у представленій звітності інформація є обмеженою та недостатньою для малого бізнесу, адже для них доходи та витрати є одним із найважливіших елементів управлінського напрямку [20].

Важливим етапом фінансового аналізу можна вважати дослідження ефективності малого підприємства, яке здійснюється шляхом вивчення причинно-наслідкового зв'язку між показниками фінансового стану й також фінансових результатів, що відображається в розрахунку рентабельності. Цей напрямок дозволяє аналізувати ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, й також раціональність використання його коштів. Доцільно вказати на те, що вивчаючи прибутковість малого бізнесу, як

зазначалося раніше, ми стикаємося з інформаційними обмеженнями бази даних, на основі яких здійснюється розрахунок показників. Тому зазвичай, підприємства у звітності відображають стандартизовану інформацію, а у практичній діяльності за допомогою спеціального програмного забезпечення проводять роздробленість та уточнення показників за найпріоритетнішими векторами дослідження.

Дослідження рентабельного фермерського господарства «Фльонц» протягом 2019-2020 рр. проведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Розрахунків показників

Досліджуваний показник	Економічна характеристика показника	Порядок обчислення	Інформаційні джерела (ф. 1-м «Баланс», ф. 2- м «Звіт про фінансові р-ти»)	Обчислення показника для досліджуваного підприємства
				2020 р.
Рентабельність активів	Встановлює ефективність використання активів	чистий прибуток / середньорічна вартість активів	$p.2350 / ((p.1300\text{пп} + p.1300\text{кп})/2)$	$1182,3 / ((4371,3 + 12500,3)/2) = 0,14$
Рентабельність власного капіталу	Встановлює ефективність вкладення коштів до даного підприємства	чистий прибуток / середньорічна вартість власного капіталу	$p.2350 / ((p.1495\text{пп} + p.1495\text{кп})/2)$	$1182,3 / ((1000 + 1000)/2) = 0,12$
Рентабельність діяльності	Встановлює ефективність господарської діяльності	чистий прибуток / чистий дохід від реалізації продукції	$p.2350 / p.2000$	$1182,3 / 222,3 = 5,32$
Рентабельність виробництва продукції	Встановлює рівень прибутковості виробничої діяльності	чистий прибуток / собівартість реалізованої продукції	$p.2350 / p.2050$	$1182,3 / 134,6 = 8,78$

Рентабельність продукції	Встановлює прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності	чистий прибуток / всього витрати	р.2350 / р.2285	1182,3/7793,7= =0,15
--------------------------	--	----------------------------------	-----------------	-------------------------

Таким чином проводячи обчислення рентабельності для досліджуваного фермерського господарства «Флонц» можна зробити висновок, що рентабельність активів за досліджуваний період становить 0,14, що доволі прийнятним значенням для малого бізнесу, а рентабельність власного капіталу є дещо нижчим за еталонний показник і потребує додаткових управлінських дій.

Загалом протягом двох досліджуваних років рентабельність діяльності є високою, але здебільшого за рахунок показників 2020 р. Оцінити показники діяльності неможливо без їх співставлення з середньогалузевими показниками галузі.

Вивчивши особливості методології фінансового аналізу малого бізнесу, з'ясували, що вона відрізняється від загальноприйнятої методології фінансового аналізу, що пов'язано з особливостями спрощеної бази даних фінансової звітності. Проте для малого підприємництва особливо важливим є проведення аналізу та аудиту показників з метою підтримання діяльності та отримання доходів.

Висновки до розділу 2

Фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання є ключовими критеріями ефективності, визначають його потенціал, а їх позитивне чи негативне значення, тобто отриманий прибуток або збиток є основними показниками, які враховуються при прийнятті рішень постачальниками кредитором, інвестором, постачальниками та іншими зацікавленими особами. Дослідивши динаміку показників фінансових результатів протягом 2010-2020 рр. на основі статистичних даних можна зробити висновки про їх значну варіативність та залежність від економічного становища в державі, курсу національної валюти, політичних та соціальних дій. Тому дослідження рівня фінансових результатів та вплив на них різноманітних чинників є особливо важливим для підприємств в країнах з нестабільною економікою.

Фінансова звітність підприємств усіх розмірів містить інформацію про фінансові показники. Оскільки звітність перевіряється значною кількістю контролюючих органів та відображає реальний фінансовий стан підприємства, то вона є основним інформаційним джерелом для проведення аналізу. Дослідження фінансової звітності можна провести двома методами, а саме експрес-методом та розширеним. Експрес-метод аналізу дозволяє швидко оцінити реальний стан досліджуваного господарюючого суб'єкта та отримати необхідну інформацію щодо прийняття рішень.

На основі проведеного аналізу фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності досліджуваного суб'єкта господарювання можна зробити висновок про його задовільний стан, наявність великої кількості обігових коштів, правильно сформованій маркетинговій політиці. Проте недостатність власного капіталу, особливо в нестабільних ринкових умовах, може позначитися на діяльності бізнесу в кризових економічних або соціальних ситуаціях, якими характеризуються останні роки.

РОЗДІЛ 3. Методика аудиторської перевірки фінансової звітності вітчизняних підприємств

3.1. Організація аудиторської перевірки фінансової звітності

Розвиток малого бізнесу є одним із важливих завдань економіки України під час її модернізації. В провідних країнах малий бізнес є значною частиною економіки, адже створює значну кількість робочих місць. Він формує той шар економіки, який фактично не може бути створений середнім і великим бізнесом зважаючи на їх специфіку ведення господарської діяльності. Саме малий бізнес надає окремі послуги, необхідні населенню, виробляє крафтові спеціальні товари, а також продукцію необхідну окремим регіонам, визначених соціальних групах. Функція малого бізнесу полягає в задоволенні специфічних потреб місцевих груп у певних сферах. Ця функція є унікальною і може бути виконана лише невеликим бізнесом.

Організація бухгалтерського обліку на малому підприємстві вимагає чіткої системи обліку, контролю та звітності. Бухгалтерський облік малих підприємств має бути мінімізованим і спрощеним, оскільки, як правило, немає великого персоналу, який би займався виключно бухгалтерією.

Аудиторська фірма повинна разом із моніторингом системи контролю якості здійснювати моніторинг окремих завдань, щоб продемонструвати, що розроблена політика та процедури оцінки якості є ефективними та дотримуються персоналом на практиці. Для цього аудиторська фірма має розробити програму моніторингу, яка, зокрема, має визначити критерії відбору завдань для оцінки діяльності малого бізнесу.

У міжнародних стандартах контролю якості аудиторських послуг визначено, що для перевірки ключового партнера має бути обрано принаймні один критерій дослідження звітності.

Аудиторські фірми зобов'язані проводити перевірку великих підприємств та тих які становлять суспільний інтерес. Проте для малого та середнього бізнесу такі правила не представлені. Проте саме малий та середній

бізнес потребує надання достовірної інформації своїм користувачам. Адже у полі їх контрагентів представлено незначна кількість інвесторів. В такому випадку малий бізнес може замовити аудиторську перевірку своєї звітності.

Саме звітність підтверджена аудиторським висновком надає додаткову впевненість зацікавленим особам, підвищує імідж компанії та створює більшу довіру у кредиторів.

Незалежне дослідження показників фінансової звітності може створити додаткову довіру до роботи фермерського господарства та сприяти його покращенню. Проте дослідження фінансової звітності є великим та трудомістким процесом. Важливо серед основних напрямів перевірки визначити ключові та розробити перелік застосовуваних процедур та програму її здійснення.

Після розробки критеріїв відбору окремих завдань аудиторська фірма стикається з необхідністю стандартизувати робочі листи для дослідження. Пропонується стандартизувати наступні таблиці та встановити їх взаємозв'язок з основними етапами аудиту:

1. укладення договору з клієнтом та визначення завдань;
2. планування аудиторської перевірки, оцінка системи внутрішнього контролю та на основі цього оцінка ризиків;
3. проведення аудиторської перевірки звітних форм на основі застосування спеціальних прийомів;
4. узагальнення інформації й формування аудиторського звіту, розробка рекомендацій та спеціальних методів покращення звітності.

У додатку Г представлені етапи аудиту та робочі документи, розроблені для кожного складового елементу перевірки.

Обсяг перевірки якості виконання завдання може залежати від складності завдання, від того, чи зареєстровано підприємство на біржі, та ризику того, що звіт може бути неприйнятним за даних обставин. Виконання перевірки контролю якості завдання не зменшує відповідальності партнера.

Згідно встановлених правил у Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» необхідно перевірити та оцінити перелік ключових питань стосовно діяльності досліджуваного підприємства:

1) незалежність суб'єкта аудиту від юридичної особи, фінансова звітність якої буде перевірятися;

2) великі ризики, визначені аудитором чи ключовим партнером протягом обов'язкового аудиту фінансової звітності, та вжиті ними заходи для належного керування окресленими ризиками, а також формування рівня їх суттєвості;

3) запит на консультації експертів й дотримування їх рекомендацій в роботі;

4) характер спотворення та кількість виправлених й не виправлених неперевірених даних у фінансовій звітності малого підприємства, виявлених під час аудиту;

5) теми, що обговорюються з ревізійною комісією, посадовими особами досліджуваної юридичної особи, фінансова звітність якої перевіряється;

6) теми для обговорення з компетентними органами та, за необхідності, з іншими третіми залученими сторонами;

7) підтвердження документів та інформації, відібраних рецензентом із робочих документів аудитора, звіту аудитора чи ключового партнера з аудиту, викладених у проекті аудиторського звіту та додатковому звіті для аудиторської комісії [55].

Отже, контролюючи обрані завдання, аудитор повинен переконатися, що документація виконаних аудиторських процедур відповідає вимогам законодавства, тобто чи відповідають робочі документи, перераховані та описані в таблиці, вимогам МСА та Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». При проведенні аудиту фінансової звітності необхідно впевнитись у відповідності завдання перевірки вимогам законодавства. А саме на етапі прийняття клієнта і вибору завдання, його планування і виконання й завершальному етапі перевірки необхідно здійснити

перегляд законодавчої та нормативно-правової бази та робочих документів, виявлення невідповідності робочих документів встановленим вимогам, сформулювати рекомендації щодо усунення виявлених невідповідностей.

Організація обліку в малому бізнесі розпочинається з формування облікової політики. Облікова політика малого підприємства – це не тільки сукупність обраних відповідно до умов господарювання методів обліку, а й вибір методів обліку, що дає змогу використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя бухгалтерського обліку. Таким чином, основне завдання бухгалтерського обліку полягає в створенні системи інформації, яка може забезпечувати реальне управління суб'єктом малого підприємства та збільшувати дохід від його діяльності.

Основними завданнями проведення аудиту малого підприємства є збір й обробка правдивої та неупередженої інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єкта і створення на цій основі аудиторських висновків. Метою аудиту є збір необхідної кількості відповідних доказів. Основні цілі аудиту полягають у перевірці фінансової звітності та формування неупередженого достовірного висновку.

Загальна перевірка відповідності повинна допомогти аудитору визначити, чи є залишки на рахунках суттєві помилки. Вони допоможуть спланувати дії, спрямовані на отримання конкретних фактичних отриманих даних.

Аудитор формулює, чи дійсно необхідно включати до фінансової звітності відображені в ній суми. У цьому випадку було б порушенням внесення будь-якої суми продажів у журнал продажів та в головну книгу, якби такої реалізації насправді не було. Ця мета аудиту досягається тоді, коли аудитор перевіряє заяви адміністрації про наявність і настання.

Необхідно також арифметично перевірити окремі результати, що включаються в загальний баланс, у тому числі арифметичну точність звітів і визначити суму чистого продажу. Аудитор перевіряє, що суми обліковуються на цих рахунках і чи ці рахунки належним чином представлені у фінансовій

звітності. Оскільки план рахунків клієнта є найважливішим інструментом, який використовує аудитор для визначення того, чи правильно клієнт проводить різницю на рахунках, необхідно перевірити, чи враховані господарські операції за періодами. Аудитору необхідно забезпечити належне відображення у фінансовій звітності всіх статей балансу та відповідної інформації [16, с. 131].

Вивчивши різні методи аудиту фінансових результатів підприємств, ми запропонували провести аудит у послідовності, показаній на рис.1.

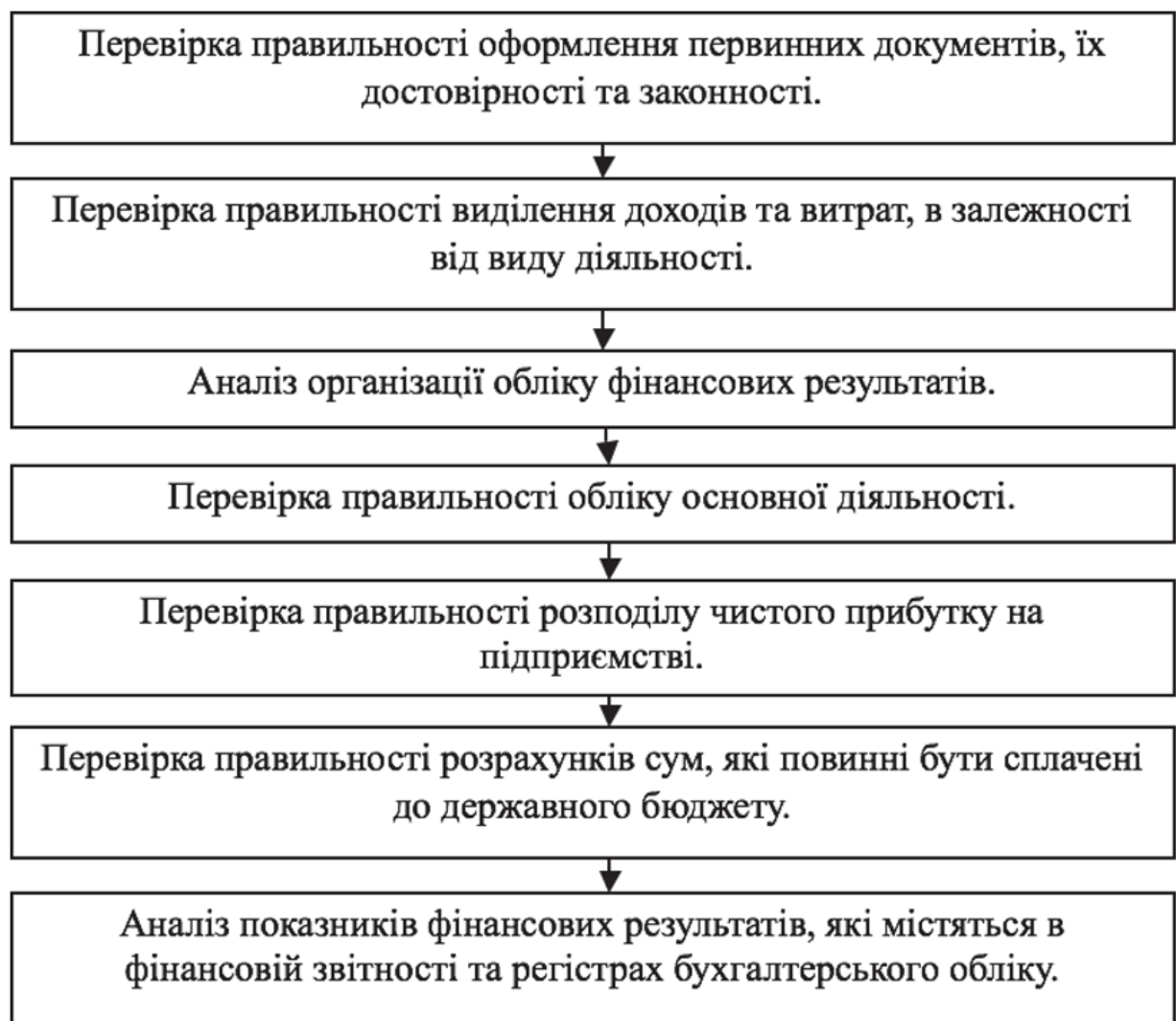

Рис.1 Послідовність аудиторської перевірки фінансових результатів підприємств малого бізнесу [16, с. 132]

Аудитор також повинен перевірити, чи узгоджуються окремі статті балансу з результатами в бухгалтерських записах і в головній книзі.

Бухгалтерський баланс складається зі статей, які визначаються за результатами в журналах господарських операцій, підготовлених і перевіренних замовниками. При арифметичній перевірці необхідно переконатися, що всі статті балансу відображені точно, результати правильні та відповідають даним головної книги. Наприклад, загальна сума дебіторської заборгованості в кінцевому підсумку має дорівнювати однаковій сумі за дебіторською заборгованістю та залишками на відповідних рахунках у головній книзі.

Аудит базується на комплексі методів організації, які допомагають зібрати достатні докази. Під час перевірки аудитор може збирати докази для досягнення цілей. Вибір підходу аудитора визначається двома ключовими міркуваннями: необхідно зібрати достатні докази, щоб аудитор міг взяти на себе професійну відповідальність, і, крім того, вартість накопичених доказів повинна бути мінімальною.

3.2. Методика аудиту фінансової звітності суб'єкта господарювання

Керуючись концептуальними положеннями фінансової звітності, які встановлені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [56] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [42] та сучасними науковими підходами, основними еталонами для аудиторської оцінки фінансової звітності слід вважати: чіткість, достовірність, повноту, суттєвість, релевантність, нейтральність, безперервність, відповідність. У таблиці 3.1 представлено трактування кожного з цих понять та описано його характеристику.

Таблиця 3.1

Критерії аудиторської оцінки фінансової звітності [67, с. 97]

Критерії оцінки	Характеристика	Пояснення змісту
Достовірність	Інформація, представлена у фінансовій звітності, є достовірною при відсутності помилок й викривлень, що можуть змінити рішення користувачів фінансової звітності.	Надійність досягається шляхом дотримання вимог НП(С)БО або МСФЗ. Достовірне подання вимагає вибору та застосування облікової політики відповідно до стандартів бухгалтерського обліку
Зрозумілість	Дані фінансової звітності представлені чітко і зрозуміло	Інформація в звітності подається згідно норм НП(С)БО (або МСФЗ), робочого Плану рахунків, облікової політики підприємства та національної практики укладання приміток
Повнота	Фінансова звітність не допускає пропуску операцій, подій, залишків на рахунках, які можуть вплинути на рішення, прийняті на їх основі	Враховуються всі вимоги МСФЗ щодо прозорості та національні вимоги
Доречність	Інформація, представлена у фінансовій звітності відповідає характеру підприємства та мети фінансової звітності.	Подана звітність зобов'язана містити лише релевантну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дозволяє вчасно оцінювати минулі, теперішні та майбутні події,

		підтверджувати та коригувати свої оцінки.
Суттєвість	Дані є суттєвими, якщо їх відсутність або викривлення може вплинути на рішення, прийняті користувачами на основі фінансової інформації про певний суб'єкт.	Фінансова звітність це результат обробки великої кількості операцій або інших подій, які згруповані відповідно до їх характеру або функції. Інформація подається у стислій та засекреченій формі у відповідних рядках фінансової звітності
Нейтральність	Неприсутність упередженості у відборі або представленні фінансових даних	Нейтральність означає, що різні компоненти мають різну вагу, і немає необґрунтованого збільшення чи зниження важливості окремих компонентів для маніпулювання сприйняттям користувачів.
Безперервність	Під час укладання фінансової звітності оцінюється здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність як безперервну діяльність	Фінансова звітність складається на постійній основі, якщо керівництво не має намір ліквідувати або припинити підприємство або не має реальної альтернативи таким заходам
Відповідність	Виконується згідно концептуальних засад МСФЗ або НП(С)БО	Принципи відповідності мають бути відображені в обліковій політиці підприємства

Достовірність звітної інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень, безпосередньо пов'язана з якістю незалежного аудиту. У свою чергу, до основних передумов забезпечення ефективності аудиторської перевірки доцільно застосовувати стандарти якості аудиту, визнані правила незалежності аудиторських послуг, кваліфікаційні вимоги в залежності від досліджуваної галузі економіки, рівень кваліфікації аудиторів, дотримання державного та громадського контролю за аудиторськими організаціями [59].

У Міжнародному стандарті аудиту 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту» визначено основні положення стосовно суттєвості в аудиті, а саме викривлення можна вважати значними, якщо вони можуть вплинути на рішення зацікавленої особи.

У наукових та практичних матеріалах визначення терміну «суттєвість» розглядається як:

- ✓ певний поріг або «критерій відсікання, а не головна якісна характеристика, яка повинна бути притаманна інформації, щоб вона була корисною» [32].
- ✓ властивість інформації, що дає змогу впливати на економічні рішення користувача;
- ✓ властивість інформації, що «утворює межу, яка, у свою чергу, змінює характеристики та зміст виконуваних аудиторських послуг» [62].

При плануванні аудиторської перевірки, аудитор робить судження про викривлення, які будуть вважатися суттєвими. Такі рішення є підставою для передбачення часу, характеру та обсягів процедур оцінки ризиків, визначення та оцінки ризиків суттєвого викривлення, формування характеристик досліджуваного об'єкта, термінів і обсягів необхідних аудиторських процедур.

При проведенні аудиторської перевірки фінансової звітності підприємств малого бізнесу важливо дослідити рівень суттєвості на рівні складеної фінансової звітності, окремих класів операцій та для виконання аудиторських процедур. Детальна їх характеристика на основі наукових розробок Г. О. Ткачука, Л. В. Іванченкової, Л. Б. Скляр і Т. М. Ступницької подано у таблиці 3.2

Аналіз нормативного забезпечення організації та проведення аудиту на рівні Міжнародних стандартів аудиту доводить актуальність та необхідність використання аудиторських процедур при аудиті фінансової звітності для забезпечення достовірності аудиторського висновку. До таких процедур відносяться:

- ✓ процедури використання матеріалів попередніх аудитів (згідно МСА 330). Дозволяє контролювати помилки та невідповідності даних за попередній період та уникати їх у майбутньому шляхом призначення додаткових аудиторських процедур;

Таблиця 3.2

Види суттєвості аудиту відповідно до МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту» [67, с. 98]

Види суттєвості за МСА	Визначення за МСА 320	Мета застосування
1. Суттєвість на рівні фінансової звітності загалом	Означає величини, визначені аудитором на рівні, нижчому, ніж суттєвість для фінансової звітності в цілому, щоб знизити до досить низького рівня ймовірність того, що набір не виправлених і не виявлених викривлень перевищить суттєвість для фінансової звітності загалом	Для формування стратегії аудиту загалом
2. Суттєвість окремих класів операцій	Якщо в умовах визначеного суб'єкта господарювання фігурує один чи декілька окремих класів операцій, залишків на рахунках або інтерпретація інформації, для яких аргументуючись передбачається, що відхилення нижче рівня суттєвості, допустимого на рівні фінансової звітності загалом, то такі неточності можуть вплинути на прийняття економічних рішень користувачів, складених на основі фінансової звітності. Аудитор також повинен визначити рівень суттєвості, яка застосовується стосовно цих конкретних класів операцій або залишків на рахунках	
3. Суттєвість для виконання аудиторських процедур (істотність виконання)	Відноситься до суми або сум, визначених аудитором скоригованих на суму, нижчу за рівень суттєвості для окремих класів операцій, залишків на рахунках або відображеної інформації.	Оцінити ризики суттєвого викривлення та визначити зміст, терміни та обсяг подальшого аудиту процедури

- ✓ оцінка ґрунтовності та прийнятності аудиторських доказів (МСА 330). Аудиторський висновок щодо достовірності фінансової звітності підтверджується аудиторськими доказами, які мають бути достатніми та адекватними. Їх наявність на належному рівні забезпечує легітимність такого аудиторського висновку;
- ✓ процедури зовнішнього підтвердження (МСА 505). Вони часто виконуються для отримання підтвердження або запиту інформації про залишки на рахунках та їх елементи. Вони також можуть

використовуватися для підтвердження умов угод, контрактів або операцій між суб'єктом господарювання та інших сторін або для підтвердження відсутності певних умов, наприклад, «додаткової угоди». Важливо зазначити, що аудиторські докази є більш надійними, ніж ті, що отримані з незалежних джерел за межами суб'єкта господарювання.

- ✓ аналітичні процедури (МСА 520). Відповідно до МСА 520 «Аналітичні процедури», термін «аналітичні процедури» означає «оцінку фінансової інформації, зроблені на основі аналізу очікуваних взаємозв'язків між фінансовими та нефінансовими даними»;
- ✓ порядок використання роботи експерта (МСА 620). Залучення експерта з окремих питань, пов'язаних із підтвердженням фінансової звітності, значно покращує якість аудиту та достовірність його результатів.

У додатку Д систематизовано основні дії аудитора щодо застосування цих процедур.

Тестування контрольних моментів і перевірка господарських операцій є важливою складовою аудиторського дослідження. Коли аудитор вважає, що ризик контролю є значним, це може зменшити відсутність впевненості в точності фінансових звітів, що безпосередньо відносяться до цих засобів контролю, в іншому випадку їх необхідно перевірити шляхом збору аудиторських доказів.

Визначених цілей, що пов'язані з кінцевими результатами у балансі й у Звіті про фінансові результати підприємства, можна досягти шляхом збору різних видів аудиторських доказів. Розроблення чіткого плану застосування контрольних процедур сприяє швидшому виявленню помилок та недопущенню їх пропуску.

Для досліджуваного фермерського господарства «Фльонц» запропоновано програму аудиторської перевірки з деталізацією переліку аудиторських процедур та вказівкою про виконавця й терміни проведення на основі рекомендаційних розробок вітчизняних науковців представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Програма аудиту фінансової звітності малого підприємства

№ з/п	Перелік аудиторських процедур	Терміни проведення	Виконавець
Перевірка Балансу			
1.	Перевірка представленого Балансу на арифметичну точність	30.08-01.09	Корнійчук В. С.
2.	З'ясування відповідності залишків у Головній книзі з даними Балансу	02.09-03.09	Корнійчук В. С.
3.	Визначення відповідності залишків на початок і кінець звітних періодів	02.09-03.09	Сус В. Л.
4.	При виправленні залишків минулих років – ретельна перевірка помилкових операцій та їх вплив на звітність	06.09-08.09	Сус В. Л.
5.	Складання робочого балансу аудитором і його співставлення з фактично наданим на перевірку	06.09-08.09	Сус В. Л.
6.	Визначення тимчасових та постійних різниць	09.09-10.09	Сус В. Л.
7.	Обчислення відстрочених податкових активів і зобов'язань	09.09-10.09	Корнійчук В. С.
8.	Аналіз розрахункових відстрочених податкових активів і зобов'язань з відображеними в балансі підприємства	09.09-10.09	Корнійчук В. С.
9.	Розробка коригуючих облікових записів	13.09-14.09	Сус В. Л.
10.	Розробка рекомендацій щодо виправлень залишків за балансовими рахунками	13.09-14.09	Корнійчук В. С., Сус В. Л.
11.	Оцінка різниць, які виявив аудитор	13.09-14.09	Сус В. Л.
Перевірка Звіту про фінансові результати			
1.	Перевірка арифметичної правильності обчислень	15.09-16.09	Сус В. Л.
2.	Складання робочого Звіту про фінансові результати	15.09-16.09	Корнійчук В. С.
3.	Співставлення робочого Звіту складеного аудитором з фактично наданим підприємством	15.09-16.09	Сус В. Л.
4.	Порівняння даних Звіту з показниками минулого року	17.09-18.09	Сус В. Л.
5.	При виявленні виправлень помилок у минулих роках – ретельна перевірка причини помилок та правильності їх виправлень	17.09-18.09	Корнійчук В. С.
6.	Узгодження показників Звіту про фінансові результати з даними перевіреного балансу	18.09-19.09	Сус В. Л.

Прикладом отримання додаткової інформації можуть бути письмові опитування працівників щодо дебіторської заборгованості, дослідження інвентаризаційних матеріалів, вивчення товарних звітів, пов'язаних з кредиторською заборгованістю. Ці перевірки необхідні під час аудиту, оскільки більшість доказів надходить із джерел, які ще не залежать від клієнта, і тому окреслені джерела можна вважати достовірними. Фігурує тісний взаємозв'язок між загальною оцінкою позиції клієнта, розумінням системи внутрішнього контролю клієнта та оцінкою ризику контролю, а також аудитом окремих статей балансу, що містяться у фінансовій звітності [55].

Після завершення всіх процедур необхідно консолідувати отриману інформацію, щоб дійти загального висновку стосовного того, чи надана фінансова звітність є достатньо об'єктивною. Це суб'єктивний процес, заснований на здатності аудитора робити обґрунтовані професійні судження.

Останнім етапом є підсумкове узагальнення, а саме формування остаточного висновку і представлення запропонованих рекомендацій. Згодом аудитор представляє аудиторський висновок, який додається до фінансової звітності. Аудиторський висновок повинен чітко відповідати визначеним технічним вимогам, на які впливає обсяг аудиту та характер того, що аудитор визначив.

Безпосередньо на досліджуваному малому підприємстві фермерське господарство «Фльонц» аудитор встановлює, як реалізується в дії Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», чи вірно застосовуються Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, правильність використання плану рахунків, чи дотримуються інструкції щодо його застосування, а також як дотримуються інші нормативні документи й інструкції з обліку та звітності.

Фінансовий результат підприємства визначається на основі співставлення отриманих доходів та понесених витрат протягом звітного періоду. Таким чином, для встановлення причинно-наслідкового зв'язку в

отриманні фінансового результату необхідно детально дослідити шляхи отримання доходу та причини виникнення витрат. Для проведення аудиту доходів і витрат малого підприємства доцільно провести аудит наступних тематичних блоків (рис. 3.1).

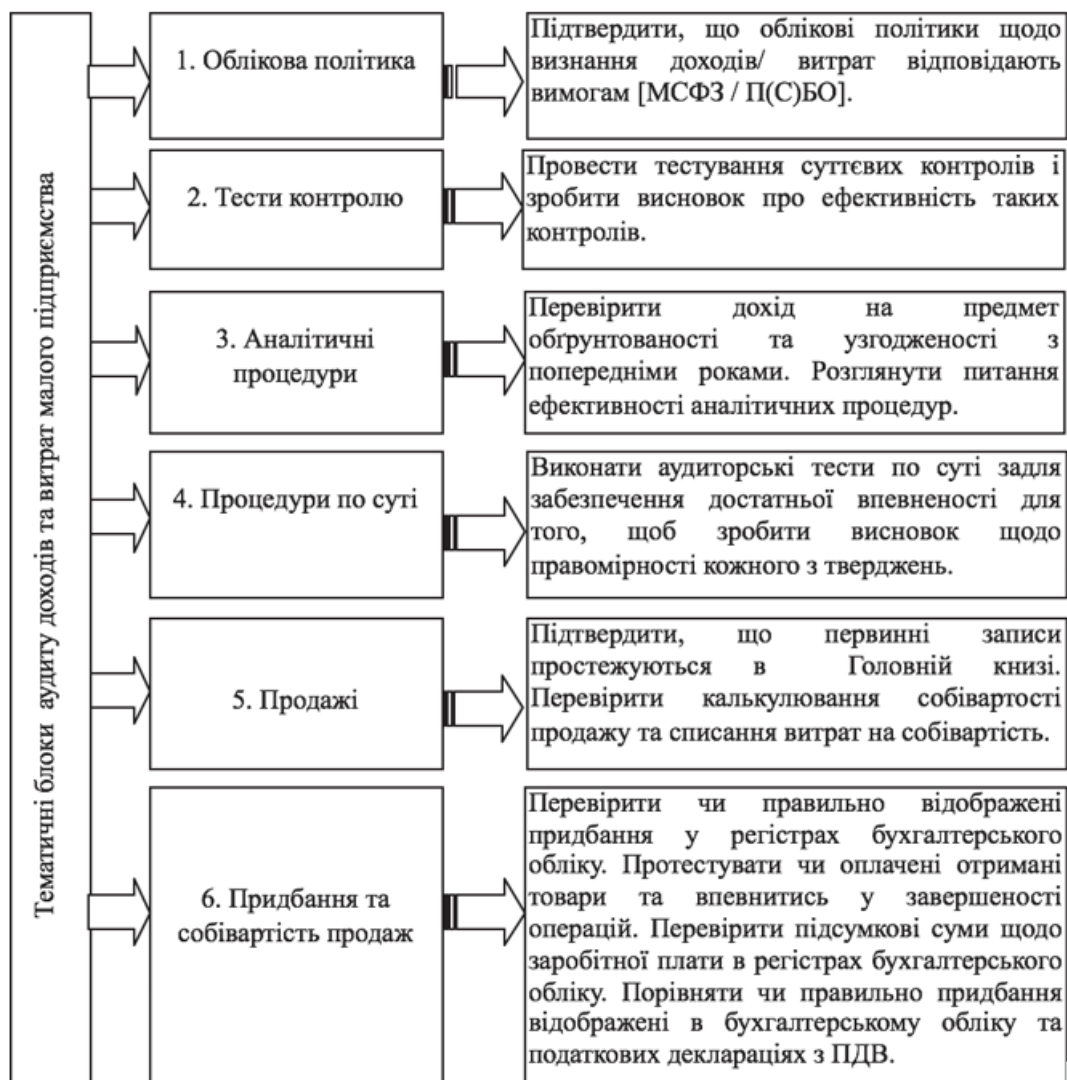

Рис. 2. Тематичні блоки аудиту доходів та витрат малого підприємства [16, с. 135]

Аудитор повинен вивчити сферу та особливості господарської діяльності, структуру бухгалтерського апарату, документообіг, розподіл обов'язків між працівниками бухгалтерії [36]. Повнота і своєчасність документального оформлення та відображення в бухгалтерському обліку всіх операцій, пов'язаних з рухом товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, є критерієм оцінки постановки та стану бухгалтерського обліку.

Метою аудиту отриманих доходів є встановлення достовірності первинних документів для визначення доходів і фінансових результатів, повноти та своєчасності внесення первинних даних у реєстри бухгалтерського обліку, відповідності методології обліку виручки від реалізації, інших операційних, фінансових доходів чинним нормативним актам [43]. Водночас перевірка достовірності доходів підприємства передбачає вивчення облікової політики в частині обліку досліджуваної категорії, умов їх визнання, розмежування обліку стосовно різних видів діяльності.

Протягом аудиту фінансової звітності визначається перевірка правильності визнання та класифікації доходів, правильності відображення доходів від реалізації, відображення інших операційних доходів, доходів від фінансових операцій. Основною метою аудиторської перевірки витрат є встановлення достовірності даних первинних документів для визнання витрат, повноти та своєчасності внесення первинних даних в облікові реєстри, відповідності методології обліку витрат чинним нормативним актам. Дослідження передбачає вивчення облікової політики в частині витрати, наявних первинних документів, розподіл витрат за видами діяльності та їх класифікація на виробничі, адміністративні, витрати на збут та інші.

Аудитор визначає, які заходи вжито за актами попередніх ревізій та перевірок, чи поступово збираються облікові дані для звітності, чи виконується робота за графіком, чи належний порядок прийому, перевірки та оформлення документів.

Також необхідно перевірити правильність документів, зміст, почерк, правильні підписи, відбитки, печатки, оглянути зовнішній вигляд, папір, спосіб запису, особливо в сумнівних документах. Особливо ретельно перевіряється відповідність записів одних і тих самих операцій у різних облікових реєстрах. Необхідно з'ясувати, чи правильно ведеться облік позабалансових рахунків. Після завершення аудиту аудиторський аудит, аудиторський висновок.

Необхідність вжиття заходів щодо упорядкування бухгалтерського обліку та звітності обумовлена тим, що на окремих підприємствах мають місце порушення фінансово-розрахункової дисципліни, наслідком яких є різного роду зловживання [78].

Оскільки малі підприємства мають невеликий штат працівників, аудитор обов'язково визначає, як реалізується наукова організація роботи головного бухгалтера та іншого облікового персоналу. Опісля порівнює чи здійснюється повне узгодження аналітичних і синтетичних даних бухгалтерського обліку перед балансом, чи здійснюється на підприємствах з кількісним і сумарним обліком щомісячна звірка даних аналітичного обліку з даними складського обліку та чи оформляється це актом; чи здійснюється оперативний контроль за повнотою та своєчасністю здачі виручки, видачою та використанням наказів на право отримання товарів, чи правильно і своєчасно робиться відмітка в книзі виданих замовлень.

Також необхідно з'ясувати, як організовано зберігання документів за поточний місяць, за минулі місяці, за останні три роки, чи є на підприємстві архів тимчасового (переважно до трьох років) та постійного зберігання, чи відповідальна особа за архів.

Під час аудиту встановлюється відповідність даних реєстрів бухгалтерського обліку показникам фінансової звітності. Деякі статті балансу порівнюються з показниками звіту про фінансові результати.

Ті статті балансу, які характеризують негативні сторони господарської діяльності та які можуть відображати нестачі, неправомірне витрачання коштів, крадіжки, а також дебіторську заборгованість, готівку в дорозі, незавершене виробництво, резерв сумнівної заборгованості, дебіторську заборгованість за розрахунками з бюджетом, наявний нерозподілений прибуток (нерозподілений прибуток), відстрочені податкові зобов'язання, а також товари на відповідальному зберіганні у покупців тощо.

Відтак, аудиторська перевірка суб'єктів господарювання, що відносяться до малого бізнесу, має враховувати специфічні особливості таких

суб'єктів. Малі підприємства характеризуються обмеженою кількістю працівників і, окрім того, законодавство допускає поєднання обов'язків особи, відповідальної за облік і зберігання товарно-матеріальних цінностей. Відповідно залучення незалежного сертифікованого фінансового експерта-аудитора є способом виявлення та вирішення проблем, що виникають в результаті особливостей ведення бізнесу.

Висновки до розділу 3

Для проведення аудиторської перевірки важливим є сформулювати послідовність дій та встановити усі необхідні джерела інформації про досліджуваній об'єкт. При перевірці фінансової звітності аудитор спершу перевіряє правильність оформлення первинних документів та їх достовірність, розподілу доходів і витрат за видами діяльності, аналізує організацію обліку. Опісля досліджують розподіл чистого прибутку, розмір податкового зобов'язання. Завершальним етапом дослідження фінансової звітності є аналіз показників і визначення фінансових результатів за даними звітності та з облікових джерел. Такий підхід дозволить дослідити всю необхідну інформацію та виявити помилки й неточності.

Досліджуючи безпосередньо фінансову звітність аудитор дотримується низки критеріїв з метою ідентифікації їх у звітності. Розроблення чіткого плану застосування контрольних процедур сприяє швидшому виявленню помилок та недопущенню їх пропуску. У роботі запропоновано програму аудиту фінансової звітності досліджуваного малого підприємства та визначено орієнтовні терміни його проведення.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження аналізу та аудиту фінансової звітності підприємств України можна сформулювати наступні висновки.

1. Згідно національного законодавства розмір та положення застосування нормативних документів визначають склад та структуру фінансової звітності. Таким чином, на відміну від великих підприємств, малі підприємства складають обмежену звітність. Проте окресленої інформації у звітних формах є достатньо для визначення тенденцій розвитку бізнесу та перспектив його розвитку.
2. Для того, щоб звітність була правдивою, достовірною та своєчасною необхідно дотримуватись чіткого розробленого алгоритму дій та правил її складання. Запорукою правильно складеної звітності є організація обліку на всіх рівнях його ведення.
3. Внаслідок умисних зловживань або неумисного незнання правил складання звітності фінансова інформація може зазнати значних викривлень. Тому з метою уникнення таких дій необхідно правильно організувати контрольні дії протягом усього процесу реєстрації фактів господарської діяльності і до моменту отримання фінансової звітності.
4. Результати аналізу фінансової, нефінансової та внутрішньої звітності істотно впливають на управління фінансовими результатами підприємств. Дослідження дозволило обґрунтувати основні блоки звітності в частині розкриття інформації про ефективність фінансової політики суб'єкта; визначити основні напрямки обліково-аналітичної роботи в частині збору інформації про фінансовий капітал; розробити матрицю моніторингу фінансової надійності бізнес-моделі суб'єкта, яка має стати основою для розробки методологічних засад складових бухгалтерського обліку, що впливають на фінансові результати діяльності підприємства.

5. Фінансовий результат – це комплексне поняття, яке узагальнює результативність та ефективність діяльності підприємства. Ми підтримуємо дослідження сучасних науковців та вважаємо за доцільне проведення оперативного аналізу фінансових результатів підприємства, з метою отримання вичерпної інформації щодо формування та використання фінансових результатів, у розрізі видів діяльності, сегментів та ринків з урахуванням ринкова орієнтація.
6. Важливим напрямом удосконалення методології аналізу фінансових результатів є необхідність розширення та класифікації показників аналізу фінансових результатів за напрямками інтересів зацікавлених сторін. Проте надання такої інформації доволі часто унеможлиблюється відсутністю показників у фінансовій звітності підприємств малого бізнесу.
7. Аудит опирається на комплекс методів організації, які допомагають зібрати достатні докази. Під час перевірки аудитор може збирати докази для досягнення цілей. Вибір підходу аудитора визначається двома ключовими міркуваннями: необхідно зібрати достатні докази, щоб аудитор міг взяти на себе професійну відповідальність, і, крім того, вартість накопичених доказів повинна бути мінімальною.
8. Розроблення чіткої програми проведення аудиторської перевірки з визначенням її термінів проведення та виконавців дозволить оптимізувати час дослідження, мінімізувати імовірність невиявлення помилок та сприятиме отриманню достовірного та правильного висновку зацікавленими сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Conceptual framework for financial Reporting (2010). International Accounting Standards Board. URL: <http://www.ifrs.org>.
2. Environmental, Social and Governance (ESG) Survey. CFA Institute, 2015. 19 p.
3. Evans M.H. Discussion Board Articles – Value Based Management. Creating Value through Excellence in Financial Management (exinfm). URL: http://exinfm.com/pdffiles/value_based_mgmt_articles.pdf.
4. Framework for the preparation and presentation of financial Statements (1989) International Accounting Standards Board. URL: <http://www.ifrs.org>.
5. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements, 2016–2017. 1142 p.
6. International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-for-smes>
7. Альошкіна Н. Помилки в бухобліку. URL : <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/march/issue25/article-43447.html>
8. Андрієнко В. Поняття та склад фінансової звітності в умовах гармонізації бухгалтерського обліку. *Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених. ТНЕУ*, 2008. № 9. с. 153–157.
9. Аніщенко Г. Ю. Трансформація мети і призначення фінансової звітності у сучасних умовах. *Вісник*, 2019. Вип. № 2 (40). С. 3–6
10. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. СПб. : Питер, 2009. 414 с.
11. Багацька К. В., Говорушко Т. А., Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: Підручник. К., 2014. с. 320 с.
12. Білик М. Д., Павловська О. В., Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька Фінансовий аналіз: навч. Посібник. К.: КНЕУ, 2014. 592 с.
13. Брик С.В., Мадус Е.А. Особливості організації обліку, аудиту та аналізу доходів та витрат підприємства з метою формування його фінансового результату (прибутку). *Журнал Київського університету ринкових*

- відносин Економіка. Бізнес-адміністрування. Право*, 2017. № 2. 2017. С. 279–290.
14. Бутинець Ф. Ф. Проблеми аудиту в Україні. Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи : зб. тез та виступів на 2-й між- нар. наук.-практ. конф. К. : ННЦ Інститут аграрної економіки, 2012. С. 184–186.
15. Бухгалтерський облік: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л.Г. Ловінська, Л.В. Жилкіна, О.М. Голенко та ін. К.: КНЕУ, 2002. 370 с.
16. Васильєва В. Г., Книшек О. О., Ковальчук М. М. Особливості організації обліку на малому підприємстві та аудит фінансової звітності їх діяльності. *Економічний простір*, 2017. № 125. С. 127–139
17. Вовк В. М., Кирдей Ю. О. Особливості аналізу фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. *Економічні науки*. 2018. Вип. 3. С. 39–49
18. Волкотруб Р.Р. Управління фінансовими результатами підприємств
URL:
<https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:pjixyMjkflkJ:https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2018/paper/download/5246/4229+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b-d>
19. Воронцова І. І., Готич М. В. Особливості організації і методики аудиту активів малих підприємств. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки*, 2014. Вип. 26. С. 322–329.
20. Гоголь Т. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : монографія. Чернігів, 2014. 384 с.
21. Гоголь Т. А. Особливості методики фінансового аналізу підприємств малого бізнесу. *Вісник Чернігівського державного технологічного*

- університету. Економічні науки.* 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2013_2_58.
22. Голубнича Г. П. Звітність підприємства: навчальний посібник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. 563 с.
23. Гречаник Л. Фінансове шахрайство та протидія йому у компаніях. *Фінансовий ринок України.* 2013. № 4. С. 24–26.
24. Гутцайт Е. М. Аудит: концепція, проблеми, ефективність, стандарти. М.: ЕЛИТ 2000; ЮНИТИДАНА, 2002. С. 73–77.
25. Давиденко Н. М., Фінансовий менеджмент: підручник. К.: ТОВ «Задуга», 2012. 516 с.
26. Давидов Г. М., Шалімова Н. С. Звітність підприємств: навчальний посібник. К.: Знання, 2011. 623 с.
27. Домбровська Н. Р. Сутність визначення та трактування фінансової звітності як провідної економічної категорії. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор», 2019. Вип. 2 (51). С. 161–166.
28. Звітність підприємства: підручник / М. І. Бондар, Ю. А. Верига, М. М. Орищенко та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 570 с.
29. Каменська Т. Роль внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2010. № 9. С. 43–46.
30. Корінько М. Д. Оцінка суттєвості і помилок в аудиті. *Сталий розвиток економіки.* 2014. № 1. С. 205–207.
31. Кохно І. І., Швець В. Г. Організаційні аспекти складання та подання фінансової звітності підприємства. *Молодий вчений*, 2018. № 1(53). С. 500-503
32. Кулик Р. Р. Етимологія поняття «суттєвість» у бухгалтерському обліку та аудиті. *Економічний аналіз*, 2014. Т. 18. № 2. С. 23–30.
33. Кучеренко Т. Фінансова звітність як складова економічних наук. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2008. № 9. с. 21-29.
34. Лисенко А. М. Складові елементи методики аналізу фінансової звітності малого підприємства. *Вчені записки Таврійського національного*

- університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління, 2020. Т. 31(70), № 4(2). С. 119-125*
35. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016 304 с.
36. Мазіна О. І. Облік на підприємствах малого бізнесу. Опорний конспект лекцій. Київ: КНТЕУ, 2016. 54с.
37. Макарович В.К., Григоревська О. О., Стойка Н. С. Особливості обліково-інформаційного забезпечення управління ризиками в умовах впливу COVID-19. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу, 2020. Вип. 3 (47). С. 40–46.*
38. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» від 01.01.2012. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_013.
39. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Міжнародна федерація бухгалтерів; Аудиторська палата України. К., 2018. 806 с.
40. Мултанівська Т. В., Воїнова Т. С. Організація і методика аудиту: практикум. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. 284 с.
41. Назаренко О. В., Лукаш В. В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід, 2018. № 22. С. 19–25.*
42. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Мінфіну від 07.02.2013 №73
43. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290.
44. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318.

45. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000, № 39.
46. Нестеренко О. О. Місце звітності в управлінні фінансовими результатами діяльності підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 2021. Вип. 1. С. 26–32
47. Нечитайло А.И. Бухгалтерский и налоговый учет прибыли. СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. 326 с.
48. Нидлз Б., Колдуэлл Д., Андерсен Х. Принципы бухгалтерского учета : учебник. Москва : Финансы и статистика, 1993. 496 с.
49. Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки : Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/929_020.
50. Палий В. Ф. Бухгалтерская и финансовая отчетность. Бухгалтерский учет, 2011. № 2. с. 88–90.
51. Панков Д. А. Финансовый кризис и бухгалтерский учет: взгляд беларуси. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу* : Міжнар. зб. наук. праць, 2009. Вип. 1 (13). С. 31–48.
52. Панченко І. А. Внутрішня звітність про фінансові результати діяльності у форматі запитів користувачів. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 2012. Вип. 2 (23). С. 253–261.
53. Побережець О. В. Формування механізму управління результатами діяльності торговельного підприємства. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, 2017. Т. 16, Вип. 2 (36). С. 70–88.
54. Постанова «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України № 419 від 28.02.2000 р.
55. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 9. Ст.50.

56. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16. 07. 1999 р. № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 40. Ст.365
57. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України від 26.01.2001 р. № z0121-01.
58. Пушкар М. С. Фінансовий облік : підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 628 с.
59. Ратліфф Р. Л. Посібник по аудиторських доказах. URL: http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_n4_v55/ai_21119269.
60. Рзаєва Т. Г., Серветник О. В. Фінансові результати та напрями їх аналізу за показниками фінансової звітності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*, 2020. № 3. С. 121–124
61. Рудницький В.С. Методологія і організація аудиту. Тернопіль : Економічна думка, 2013. 192 с.
62. Рядська В.В. Суттєвість як об'єкт аудиторського дослідження та критерій оцінювання достовірності фінансової звітності. *Вісник ЧДТУ*, 2013. № 3(68). С. 226–231.
63. Савин А.А., Цороев У.Б. Мотивы фальсификации финансовой отчетности и методы ее выявления в ходе аудита. *Экономика и управление: проблемы, решения*, 2018. Т. 6. № 5. С. 239–242.
64. Садовська І.Б., Божидарнік Т.В., Нагірська К.Є. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. К. «Центр учбової літератури», 2013. 688 с.
65. Скрипник Н. В., Скрипник М. Є., Рилєєв С. В. Класифікація викривлень фінансової інформації у звітності та їх передумови. *Інфраструктура ринку*, 2020. Вип. 43. С. 455–460
66. Соколов Я. В. Предмет и метод бухгалтерського учета : сущность и содержание элементов. *Бухгалтерский учет*, 2007. № 19. С. 56–59.
67. Ткачук Г. О., Іванченкова Л. В., Скляр Л. Б., Ступницька Т. М. Процедури аудиторського підтвердження достовірності фінансової

- звітності: вирішення проблемних питань. *Економіка харчової промисловості*, 2021. Т. 13. Вип. 2. С. 95–104
68. Усач Б. Ф. Проблеми розвитку аудиту в Україні. К.: Знання-Прес, 2013. с. 217-222.
69. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред Т. Д. Косової, І. В. Сіменко. К. : Центр учб. л-ри, 2013. 440 с.
70. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2020 рік. Статистичний щорічник. URL: https://www.chernigivstat.gov.ua/statdani/finans/F4_2020.htm
71. Хомин П. Я. Облікове забезпечення звітності про фінансові результати має бути методологічно обґрунтованим. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2004. № 6. С. 9–15.
72. Хомин П. Я., Журавель Г. П. Парадигма й контрверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроба консеквентного аналізу) : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 299 с.
73. Царенко О. В. Класифікаційні ознаки викривлень у бухгалтерському обліку і звітності. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*, 2015. № 3(68).
74. Ченаш В. С., Русин О. І. Роль аудиту у виявленні шахрайських дій із фінансовою звітністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 7(3). С. 50–53.
75. Черешнюк О. М. Звітність підприємств цукрової промисловості про інноваційну діяльність. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2015. Вип. 4. С. 1066–1069.
76. Чумаченко М., Кучеренко т. Сучасний підхід до розвитку фінансової звітності відповідно до основних напрямів інституціональних теорій. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2011. № 8. С. 12–19.
77. Шер И. Ф. Бухгалтерия и баланс. Москва : Красная Пресня, 1986. 189 с.

78.Шульман М. К. Проблеми практичної реалізації принципу незалежності у діяльності аудитора. *Аудитор України*, 2011. №14. С. 23-25.